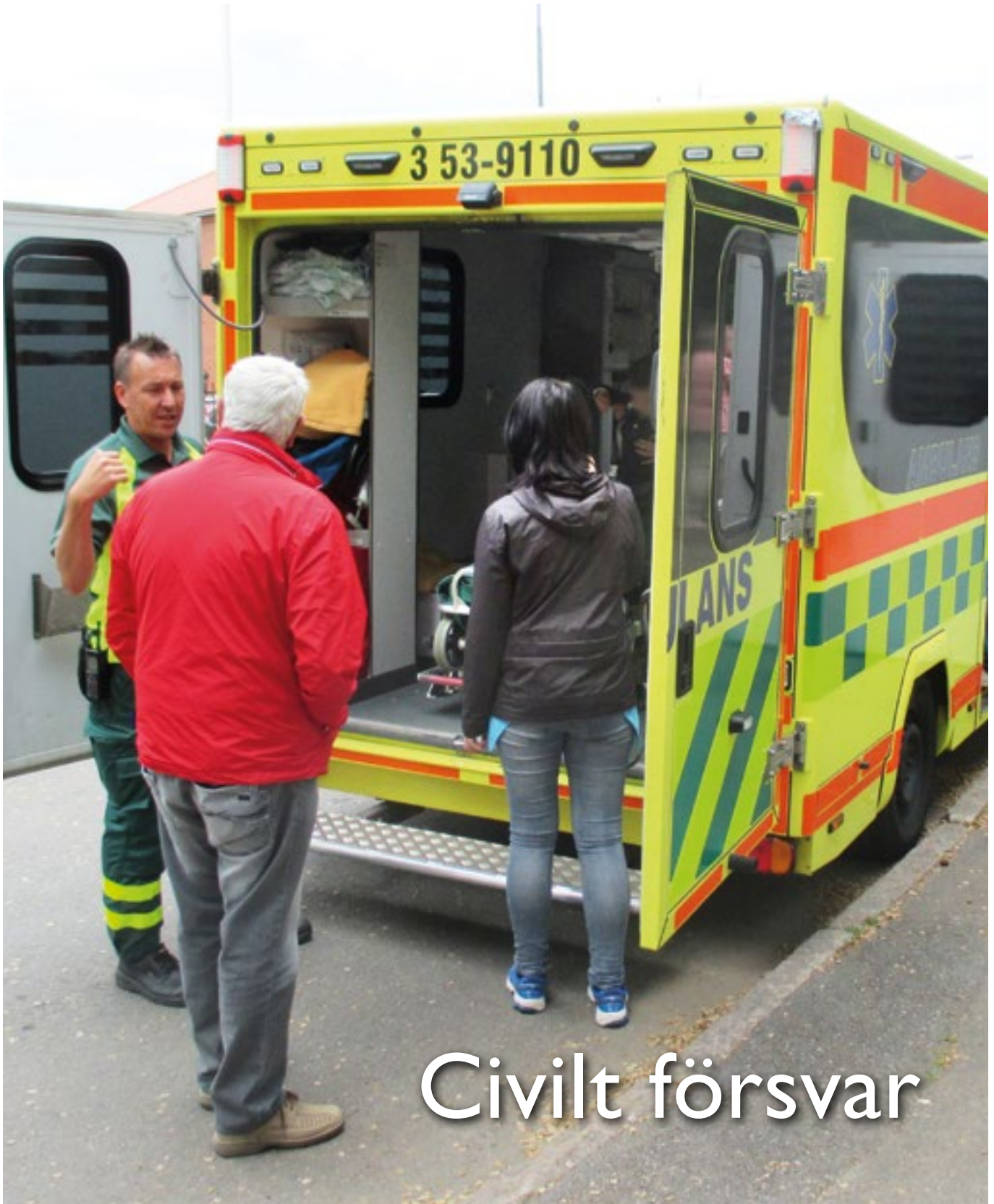

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 2, Juni 2020

Civilt försvar

The world may change.
World class doesn't.

In today's changing world, we face technological, financial and logistical challenges that conventional thinking just won't match.

It takes innovative, pragmatic thinking to push boundaries and develop clever solutions.

We call it the thinking edge.

www.saabgroup.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar och säkerhet sedan 1890. Utges av Allmänna Försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften är ett populärvetenskapligt, opolitiskt organ för analys och debatt i försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Elisabeth Nilsson

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson

E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf, Tommy Jeppsson, Bo Jifält, Stefan Ring, Olle Schylander och Anna Wieslander.

Grafisk design:

ClearDesign.se

Tryck:

Tryckerigruppen AB

Nästa nummer:

9/10 2020

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt Försvar medges med angivande av källan. Tidningen tar inte ansvar för insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 300 SEK.

Pris t o m 25 år: 100 SEK.

Bankgiro 482-8885 eller

Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

Aff:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm

Telefon: Kanslichefen Olle Schylander

070-302 77 20

E-post: aff@aff.a.se

www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Coronapandemin har påvisat sjukvårdens brister men också den styrka som finns hos personalen. Foto: Gunnar Creutz / Wikimedia Commons.

Civilt försvar i coronatid

V i människor har en tendens att fokusera på det som ligger nära i tiden och som uppfattas oroande eller direkt farligt och visst är en pågående pandemi såväl oroande som farlig på såväl individ- som samhällelig nivå. Detta på såväl kort som lång sikt. Konsekvenserna är höljda i dimma.

Samtidigt är övriga beredskapsangelägenheter som väntar på en lösning höggradigt närvarande. Covid-19 har tjänat som en högst påtaglig påminnelse om att återuppbyggandet av ett civilt försvar, där sjukvården är en ytterligt vital del, behöver accelerera. Men, det är inte bara sjukvården det handlar om, även om denna för närvarande är i blickfånget och bidrar till att leda tanken vidare till situationer som kan sätta samhället på ännu svårare provningar än de som genereras av den pågående pandemin.

De utmaningar som Sverige och andra länder världen över har att hantera i nuläget utnyttjas av aktörer i vars intresse det ligger att, bland annat genom påverkansoperationer innehållande "fake news", göra det onda värre. Ett av flera syften är att reducera medborgarnas förtroende för myndigheterna genom att peka på och förstora fel och brister.

Då vissa viktiga branscher drabbas, exempelvis transportnäringen, och när sjukfrånvaron bland dem som arbetar i branschen blir hög, kan det snabbt leda till en försörjningskris, med tanke på det "just in time" koncept som tillämpas. Några lager som för längre eller kortare tid kan reducera effekterna av den här typen av störningar finns inte, något som en aktör vars avsikter är mindre vällovliga kan nyttja.

Detta leder osökt till en annan frågeställning. Kan en pågående pandemi med alla de problem som den för med sig utgöra en lockelse för en aktör med antagonistiska avsikter? Skulle tidpunkten kunna uppfattas som lämplig för att tillförsäkra sig strategiska fördelar genom en positionsframflyttning till det militärt alliansfria Sveriges territorium? Det är en tanke som inte enbart får tillskrivas ledarskribentens tendens till alarmism, den får också stöd i Försvarsberedningens rapport *Värnkraft*. Eftersom det finns en sannolikhet för att något osannolikt ska inträffa går det inte att utesluta de fördelar en antagonist skulle kunna uppfatta med ett militärt angrepp, vilket särskilt kan locka i en situation när vårt "det-värsta-som-kan-hända-perspektiv" uppfattas vara en pågående pandemi.

Resonemanget ovan tar sin utgångspunkt i det faktum att det militära försvaret är helt beroende av ett fungerande civilt försvar för att kunna utveckla full operativ effekt. I dagsläget är det ett civilt försvar som befinner sig i sin linda. Detta gäller allt från fungerande ledning och lagring av ett brett sortiment av förnödenheter till en fungerande personalförsörjning och övning.

Ett kraftfullt agerande för att ord ska utmynna i konkret och snabb handling har sällan känts angelägnare.

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 2, Juni 2020

Noterat

- 5** **Minou Sadeghpour**
Brasilien, terrorism, oljeproduktion,
rymden och operation Rimfrost

Expertanalys om Brexit

- 7** **Mats Bergquist**
Brexit och Europas säkerhet
Kan få stora säkerhetspolitiska effekter.

Tema: Civilt försvar

- 11** **Bo Richard Lundgren**
Ett politiskt ingenmansland
Många kvarvarande utmaningar.
- 14** **Ulrica Gradin**
Civilt försvar – det regionala perspektivet
Länsstyrelsen är högsta regionala totalförsvarsmyndighet.
- 17** **Björn Körlof**
Kommunal juridik för höjd beredskap
Fredstida beslutsformer blir svåra att upprätthålla.
- 20** **Freddy Jönsson Hanberg**
Utmaningar i byggandet av ett nytt civilt försvar
Ansvar bör ligga på Försvarsdepartementet.

Analys

- 23** **Lars Holmqvist**
Psykologiskt försvar – det brådskar
Föregå desinformation i alla led.
- 26** **Johan Althén**
Moderna jägarförband
Utbildade och utrustade för okonventionell krigföring.
- 28** **David Bergman**
Svåra påfrestningar kan stärka samhället
Vid ökad osäkerhet ligger inte flykt i vår natur.
- 31** **Wilhelm Agrell**
Nytt hot mot återskapat civilt försvar
Transportstyrelsekandalen var ingen isolerad företeelse.
- 34** **Caroline Jidbacken**
Vad betyder Försvarsutbildarna för mig som ung?
Ungdomsverksamheten har gett mig en givande fritid.
- 36** **Lars-Erik Lundin**
Vår svenska säkerhetspolitik på Europeanivå
Tidiga varningssignaler tas på allvar.

Ord i tiden

- 38** **Jeanette Widén**
Folkförankring av totalförsvaret – en viktig fråga för AFF!
Fred och frihet uppstår inte ur tomma intet.

UTVECKLINGSPROJEKT I BRASILIEN

Den brasilianska armén har nyligen publicerat två dokument. Det ena beskriver de operativa kraven och det andra de tekniska, logistiska och industriella krav som kan leda till en möjlig framtida anskaffning av en ny huvudstridsvagn (MBT).

Projektet som heter "Viatura Blindada de Combate-Carro de Combate" syftar till att utveckla ett pansrat fordon bemannat av en besättning på fyra med en stridsvikt mindre än 50 ton och dimensionerna 12 m i längd, 4 m i bredd och en maximal skrovhöjd på 3 m. Det förväntas ha en topphastighet som överstiger 60 km i timmen och ha en räckvidd på 400 km.

Därutöver har Boeing nyligen tillkännagivit att de har brutit ett avtal om att gå samman med den brasilianska jetproducenten Embraer. Embraer anser att

Boeing inte har rätt att avbryta överenskommelsen och hotar med skadestånd. Enligt pressuppgifter avbröts förhandlingarna eftersom Boeing ansåg att Embraer inte tillmötesgått villkoren för överenskommelsen.

Boeing och Embraer hade planerat att arbeta tillsammans inom Embraers kommersiella flygverksamhet med att utveckla nya marknader för sina C-390 Millennium flygplan.

C-390. Foto: Ministério da Defesa / Wikimedia Commons.

STÄRK MOTSTÅNDSKRAFT MOT TERRORISM

Ett effektivt informationsutbyte mellan Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Socialtjänsten i arbetet med att bekämpa terrorism är en förutsättning för framgång. Nuvarande sekretessreglering innebär att dessa myndigheter inte kan utbyta information med varandra på ett ändamålsenligt sätt. Bland annat bör utlämnande från socialtjänsten kunna ske i större utsträckning.

I syfte att åtgärda dessa problem har Regeringen beslutat att lägga fram en proposition. Den föreslår bl a ändringar i offentlighets- och sekretesslagen. Förslaget omfattar förenklade och utökade möjligheter för dessa myndigheter att dela relevant information i syfte att bekämpa terrorism.

AVTAL OM MINSKAD OLJEPRODUKTION

Under coronapandemin har efterfrågan på olja minskat drastiskt och som en konsekvens har bensinpriset rasat de senaste veckorna.

Enligt en rapport från ELS Analysis har oljepriset halverats sedan årsskiftet. Priset bedöms inte gå upp förrän under nästa år. Opec, som kontrollerar mindre än en tredjedel av världens oljeproduktion, har enligt rapporten inte samma kontroll över oljepriset som tidigare.

Opec har med anledning av detta kommit överens med bland andra Ryssland om det hittills största avtalet om minskad oljeproduktion.

Grovt räknat var produktionen och efterfrågan på olja före pandemins utbrott drygt 100 miljoner fat om

dagen. Exakt hur mycket efterfrågan minskat är svårt att bedöma, men analytiker räknar med att det handlar om ca 25–30 procent. Tanken är att 9,7 miljoner fat om dagen ska försvinna från den globala marknaden, men praktiskt bedöms det svårt att skära ner produktionen med så mycket.

Bristande lagerkapacitet och minskad efterfrågan på marknaden kommer att orsaka konkurser. Enligt bedömare är det inte nödvändigtvis

de oljebolag med de högsta kostnaderna, t ex skifferoljebolag i USA, som kommer att drabbas, utan snarare de som har minst lagerkapacitet.

Oljeplattform i Brasilien. Foto: Agência Brasil / Wikimedia Commons.

NYA MÖJLIGHETER FÖR AKTIVITETER I RYMDEN

I en rapport från 2019 med titeln "Challenges to security in space" konstaterar Defense Intelligence Agency (DIA) bland annat att de tekniska och kostnadsmässiga problem som länge hindrat en omfattande verksamhet i rymden inte existerar på samma sätt längre. Det har i sin tur fått till följd att många aktörer, både militära och kommersiella, har visat intresse för rymden. Fler länder och kommersiella företag kan idag delta i satellitprogram, rymdforskning och bemannade rymdflygningar. Det är en utveckling som ger nya möjligheter men också skapar utmaningar.

Utvecklingen innebär enligt rapporten att vissa aktörer som Kina och Ryssland använder de nya förutsättningarna för att utveckla kapaciteter som hotar andras möjligheter att använda rymden.

I Sveriges nationella rymdstrategi påpekas att statlig rymdverksamhet bör bedrivas utifrån ett helhetsperspektiv, där nyttan för samhället står i centrum samtidigt som Sveriges säkerhet vägs in.

Regeringen har därför under april gett Rymdstyrelsen i uppdrag att, i samråd med berörda myndigheter, beskriva och analysera de utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska

aspekterna avseende förmågan att kunna sända upp små satelliter.

Uppskjutning av TEXUS 50 med VSB-30 raket på Esrange, Kiruna. Foto: DLR (CC-BY 3.0) / Wikimedia Commons.

"Uncertainty is the only certainty there is, and knowing how to live with insecurity is the only security."

John Allen Paulos

OPERATION RIMFROST OCH HEMLIG DATAAVLÄSNING

I syfte att koncentrera arbetet mot den brottslighet där attacker med vapen och sprängningar används i kriminella konflikter fattade Mats Löfving, Nationella Operativa Avdelningen, den 10 november 2019 beslut om operation Rimfrost. Fokus var Malmö.

Operationen utvidgades i februari i år till

Polisbilar under utryckning på Vasagatan i Stockholm. Foto: News Øresund – Johan Wessman / Flickr.

Uppsala, som ligger högt i statistiken gällande våldsanvändning. Avsikten är att Rimfrost ska avslutas till sommaren, då den ordinarie organisationen tar vid.

Under våren träder lagen om hemlig dataavläsning i kraft. Den är ett viktigt verktyg för brottsbekämpningen och en del av regeringens "34-punktsprogram" med ytterligare åtgärder mot gängkriminaliteten. Lagen ska kunna användas i samband med en förundersökning, i underrättelseverksamhet och vid särskild utlänningskontroll.

Minou Sadeghpour är verksam som styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen och bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden.

Brexit och Europas säkerhet

*Med tanke på att Storbritanniens utrikeshandel till nära 45 procent sker med EU finns det alla skäl att tro att landet inte kan avlägsna sig alltför mycket från de system som tillämpas i EU. Detta kommer att framtvinga ett nära samarbete med unionen på snart sagt alla områden, oavsett vilken form det framtida samarbetet kommer att få, skriver **Mats Bergquist**.*

I valet till underhuset den 12 december förra året vann Boris Johnsons konservativa parti en klart större seger än man vågat hoppas på och fick en majoritet i underhuset på 80 platser. Regeringen lade redan kort efter valet åter fram det tidigare flera gånger förkastade förslaget till utträdesavtal, vilket då godkändes. Dessutom föreslog premiärministern att man inte skulle ha möjlighet att förlänga övergångstiden, som löper ut den 31 december 2020. Tiden att komma överens om ett permanent avtal mellan EU och Storbritannien var redan mycket kort, och i praktiken måste det hela klaras av på mindre än ett halvår, så att medlemsländernas parlament skulle kunna hantera överenskommelsen före årsskiftet. Boris Johnsons agerande har styrts av att han vill sätta press på EU och av att han inte vill betala medlemsavgiften längre än som ursprungligen var tänkt, nämligen till detta års slut.

Förhandlingarna inleddes i mars, men har sedan av uppenbara skäl gått i stå. EU:s chefsförhandlare Michel Barnier insjuknade i coronaviruset, liksom sedermera premiärminister Johnson själv. Viktigare är att både britternas och EU:s politiska tid och energi nu upptas av pandemin och dess effekter. Men med tanke på hur hårt Storbritannien har drabbats kan man ställa frågan om när Brexitprocessen kommer till nästa vägska. Den radikalt förändrade politiska och ekonomiska situationen måste rimligen påverka Brexit. Det är alltså i dagsläget omöjligt att veta hur processen i fortsättningen kommer att se ut. I nedanstående framställning utgår vi emellertid från att Brexit förr eller senare blir verklighet.

Debatten om Brexit har inte annat än ytligt handlat om de säkerhetspolitiska konsekvenserna av utträdet. Och mera allmänt, hur kommer Brexit att förändra Storbritannien och hur kommer ett EU utan Det förenade kungariket att te sig?

NÅGRA KONSEKVENSER

När det gäller de direkta säkerhetspolitiska följderna av Brexit förefaller det rimligt att tro att London även fortsättningsvis kommer att spela en betydande säkerhetspolitisk roll. Storbritannien står ännu för närmare en fjärdedel av unionens samlade försvarsutgifter.

Storbritanniens utträde ur EU kommer att få påtagliga säkerhetspolitiska effekter.

London kommer ännu, i kraft av sina möjligheter, att kunna projicera militär makt utanför det egna territoriet men knappast längre utan amerikanskt infrastrukturellt bistånd. En reviderad försvars- och säkerhetsstrategi måste utgå från att Det förenade kungariket inte längre är en supermakt, men landet måste ändå kunna skydda sin handelssjöfart med jagare och fregatter samtidigt som man behåller sin kärnvapenkapacitet och har beställt två hangarfartyg. Härtill kommer nödvändiga satsningar på arméns interventionskapacitet liksom cybersäkerhet, drönare och rymden.

Man vårdar sig vidare om den mjuka makt som språket, diplomatin, BBC m m tillhandahåller. Storbritannien vill av tradition

”punch above its weight”; någon annan roll har man i London svårt att föreställa sig eller acceptera.

Frankrikes krav på ökad strategisk autonomi är inte nya. Men om man menar att denna borde vara uppbackad av hårdvara ter den sig fortfarande ganska avlägsen. Tills vidare beror nu det säkerhetspolitiska samarbetet mellan London och Bryssel i praktiken främst på den bilaterala samverkan med EU:s andra militärmakt, Frankrike, som dokumenterats i den s k St Malo-överenskommelsen 1998. Detta lär knappast komma att påverkas av att Storbritannien lämnar EU och President Macron är säkert angelägen att det fortsätter.

Britterna har ju redan tidigare visat ett måttligt intresse för EU:s säkerhetspolitiska ambitioner, numera sammanfattat i det s k PESCO-samarbetet, men utanför dess ram lanserat ett eget initiativ, Joint Expeditionary Force, till vilket projekt även Sverige anslutit sig. Kanske kan, skulle man i förstona tro, t o m en brittisk frånvaro under EU:s säkerhetspolitiska diskussioner underlätta vidare planer i Bryssel. Begreppet ökad strategisk autonomi är knappast något som britterna omhuldat för EU:s eller egen del. Denna franska tanke har för britterna alltid tett sig en smula världsfrånvärd. Man är däremot, som alltid, angelägen om Natos autonomi.

STORBRIANNIEN UTANFÖR EU

Detta om de direkta säkerhetspolitiska följderna av Brexit. Av stor betydelse blir emellertid frågan om vilken roll Storbritannien kommer att söka efter utträdet. Det finns de som menar, så den franske förre London- och Natoambassadören Gérard Errera, att landet nu står inför samma val

Med europeiska mått mätt är Storbritannien alltså en betydande militärmakt. Bilden visar det brittiska hangarfartyget Prince of Wales (RO9) av Queen Elizabeth-klass. Foto: Courtesy Photo / U.S. Naval Forces Europe-Africa.

som 1956 efter den misslyckade Suezoperationen. Då gällde det endera rollen som en junior partner till USA eller en senior partner i försöken att skapa en europeisk maktbas som inte skulle behöva hamna i korselden mellan USA, Kina och Ryssland. Den konservativa regeringen i London skulle dock knappast se på världen med samma glasögon. Det finns de som gärna skulle vilja se sitt land som ett stort europeiskt Singapore, en handels- och finansstat med goda relationer i alla väderstreck, men med egna globala nätverk, och regelverk med ty åtföljande konkurrensfördelar.

Med tanke på att Storbritanniens utrikeshandel till nära 45 procent sker med EU finns det alla skäl att tro att landet inte kan avlägsna sig alltför mycket från de system

som tillämpas i EU. Detta kommer att framtvunga ett nära samarbete med unionen på snart sagt alla områden, oavsett vilken form det framtida samarbetet kommer att få. Det kan gälla frihandelsavtal å la EU:s förra året ingångna avtal med Canada (kompletterat med en överenskommelse avseende finanssektorn), som nu tycks vara den aktuella preferensen i London, eller någon annan modell.

Troligare än modellen "Singapore on Thames" är att Storbritannien snarast blir ett slags Australien i Europa, självständigt men med mycket nära geografiska, politiska och ekonomiska förbindelser till den västliga organisationsstrukturen, inte minst med Nato och USA. Det finns dock två avgörande skillnader mellan Storbritannien och Australien. Den ena är de två

ländernas relativa storlek och internationella position, den andra Det förenade kungarikets geografiska närhet till EU.

Av viss betydelse är också hur den brittiska unionen kommer att utveckla sig och om någon av dess länder, närmast Skottland, kommer att lämna Westminster styre. Det skotska nationalistpartiet SNP, som regerar i Edinburgh, har under Brexitprocessen vädrat tanken på en ny folkomröstning om självständighet, detta med hänvisning till att läget förändrats sedan den förra 2015. Denna gav ju en majoritet för att stanna i Det förenade kungariket. Men Skottland röstade i 2016 års folkomröstning med god majoritet (62-38), för att stanna i EU. Det skotska nationalistpartiet vill nu ha en ny folkomröstning. Tills vidare avvisar Boris Johnson helt denna

tanke. Men vad händer om SNP i nästa års val i landet vinner egen majoritet?

Skottland är, liksom Wales och Nordirland, litet jämfört med England, och de tre härbärgerar tillsammans endast ca 1/8 av Det förenade kungarikets folkmängd. Men om Skottland skulle lämna detta skulle det givetvis innebära en mycket kraftig politisk prestige-förlust för Westminster. Samma slutsats skulle gälla om Nordirland i en framtida folkomröstning, till följd av Brexit eller ändringar i befolkningsstrukturen så att katolikerna får majoritet, skulle få tillfälle att rösta för förening med republiken.

Det är klart att många i det konservativa lägret hyser förhoppningar om att vidmakthålla och vidareutveckla det s k *special relationship* som Storbritannien haft med USA. Tidigare amerikanska administrationer har alltsedan Eisenhower alla varit angelägna att se sin gamla allierade fast förankrad i den europeiska integrationsprocessen. Donald Trump har emellertid med sin nationalism, sin negativa inställning till EU och allmänna löften till London om ett förmånligt handelsavtal, bejakat Brexit.

Det förefaller som om Brexit skulle lämna Storbritannien i ett osäkert läge för många år framåt, inte helt fränkopplat EU, men inte heller längre medlem, samtidigt som USA med en eventuellt omvald Trump knappast skulle bli en helt pålitlig allierad. Utan EU och med ett USA präglad av "America First" kan Storbritannien hamna i något av en varken-eller situation, utan medlemskapet i unionen men också utan en säker relation med USA.

EU UTAN STORBRIANNIEN

Denna osäkerhet blir kanske än större när det gäller följderna för EU. Till att börja med kan man

konstatera att EU:s västliga utpost, då i ett mycket utvidgat EU, kommer att bli Frankrike och Benelux-staterna. Hur kommer detta att påverka unionen?

Storbritannien har under sitt medlemskap i EU, och långt dessförinnan, intagit en klart skeptisk hållning till Ryssland. Hur kommer en union vars geografiska tyngdpunkt delvis förskjuts mot öster och sydost att förhålla sig till Moskva? Ska EU då repliera på maktbalans eller triumfvagnspolitik i förhållande till Moskva? I ett EU utan Londons röst kommer endast Polen och de baltiska staterna att demonstrera sin naturliga misstänksamhet mot Moskva. Om de flesta andra medlemsländerna ansluter sig till Macrons teser om behovet av en ny säkerhetsstruktur och kanske något slags "deal" med Moskva kan detta leda till besvärliga motsättningar i Bryssel, inte minst på energiområdet.

På ett mera allmänt plan har man goda skäl att fråga sig vilket slags union det kommer att bli om och när ytterligare utvidgningar blir aktuella. Hittills har EU följt linjen att det, trots allt, är bättre att importera problemen med nya medlemsländer som inte uppfyller EU:s kriterier än att lämna dem ute i kylan. I det senare fallet skulle de vara lättare offer för ryska, eller kinesiska, locktoner.

Med flera nya öst- och sydost-europeiska medlemsländer kommer vidare säkerligen tunga beslut att bli svårare att få till stånd. Det finns, skriver den bulgariske analytikern Ivan Krastev ("*After Europe*", 2017), skäl att erinra om att EU:s nya medlemsländer i öst och sydost närmar sig sitt medlemskap i EU från andra utgångspunkter än de "gamla" och att de länge fått kämpa med sitt tunga auktoritära, fascistiska och kommunistiska arv.

Utan Londons röst riskerar denna dualism att bli än tydligare.

Det är ändå inte särskilt sannolikt att unionen, genom utvidgningen med ett antal länder med en tunn demokratisk tradition och nu nationalistisk politik, kommer att gå mot sin egen upplösning. Coronapandemin har dock visat på farliga centrifugala tendenser. Det blir under alla förhållanden ett besvärligare pastorat att styra. För att unionen ska kunna fungera som en politisk och strategisk aktör, både i vår världsdel och globalt, krävs det ändå ett stort mått av demokratisk gemenskap som med ytterligare aktuella utvidgningar ibland kan diskuteras. Turkiet blir i denna diskussion ett åskådningsexempel.

Storbritannien har länge varit en anhängare av utvidgningsprocessen. Men nu när landet lämnar får EU:s dilemma skarpare konturer. Behovet av att understryka unionens säkerhetspolitiska profil ökar, samtidigt som möjligheten att genomföra denna, delvis av Donald Trump framtvungade, förändring utan brittena och till följd av utvidgningarna öster- och sydostut troligen minskar.

Det förefaller således ganska klart att Storbritanniens utträde ur EU både förhållandevis snabbt kommer att få påtagliga säkerhetspolitiska effekter och med all sannolikhet generera en nödvändig debatt om unionens karaktär och framtid. Denna debatt kan leda till att opinioner uppstår i andra medlemsstater som frågar sig om det var detta EU man en gång anslöt sig till. En sådan debatt är inte ofarlig. Men utan en sådan genomlysning kan man emellertid frukta att unionens internationella position kan försämrats ytterligare.

Mats Bergquist är ambassadör och docent.

Ett politiskt ingenmansland

*Sjukvården är i kris. En avgörande del av civilt försvar om något ännu värre än covid-19 skulle drabba oss – kriget.
Foto: Per-Boge / Shutterstock.*

Sex år efter statsmakternas beslut om återuppbyggnad har vi ingen organisation som fungerar sammanhållande på central myndighetsnivå. Det finns inte något brett fungerande samarbete med näringslivet. Det är inte klart vem som ska betala vad, och ett psykologiskt försvar är fortfarande under utredning. Hur det ser ut på sjukvårdssidan har blivit tydligt under coronakrisen.

Bo Richard Lundgren

Statsminister Stefan Löfven har i dessa coronatider flera gånger talat till det svenska folket. Hans budskap är att det är allvar nu och att medborgarna ska visa folkvett och sunt förnuft.

Jag tycker att dessa uppmaningar passar bra när jag nu ska försöka göra en snabb beskrivning av läget inom det civila försvaret. Men först en titt i backspegeln.

Efter Berlinmurens fall, och under cirka tjugo års tid, skedde i princip en total nedmontering av det civila försvaret. Beredskapslager såldes ut, och systemet med K-företag avvecklades. Civilt försvar lades ned och uppgick i kommunernas räddningstjänster. Skyddsrumbyggnandet upphörde.

Det psykologiska försvaret avvecklades i praktiken, då Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF) lades ner och inlemmades i Myndigheten för samhällsskydd och

beredskap (MSB). Sjukvårdsberedskapen hamnade i träda, och beredskapslagarna blev alltmer obsoleta.

Väckarklockan ringde dock så småningom när det gällde försvaret i stort. Det skedde efter att ryska militära förband invaderat Georgien (2008) och annekterat Krim (2014). Svenska politiker nyktrade till, och från regeringen kom tydliga signaler om att det svenska totalförsvaret skulle byggas upp igen.

Här kommer först en ganska dyster bild. Vi skriver nu år 2020. Sex år efter det att statsmakterna fattade beslut om återuppbyggnad har vi ingen organisation som fungerar sammanhållande på central myndighetsnivå. Det finns inte heller något brett fungerande samarbete med näringslivet. Det är heller inte klart vem som ska betala vad, och ett psykologiskt försvar är fortfarande under utredning. Hur det ser ut på sjukvårdssidan har blivit tydligt för alla bl a under coronakrisen.

Men det finns ljusglimtar. MSB har under sin nya ledning förstått att man nu måste driva på arbetet med det civila försvaret och inte enbart satsa på frågor som rör den fredstida krisberedskapen.

Denna nya insikt kan tydligt avläsas i den relativt färska *Så skapar vi motståndskraft – Skrivelse med underlag till försvarsbeslutsperioden 2021-2025*. Fyra förslag från MSB är värda att särskilt lyftas fram.

- Man vill se områdesvisa programplaner som MSB sammanställer till en nationell plan.
- Man vill se en myndighet som tar ansvar för försörjningsberedskap och ansvarar för industrifrågor.
- Man vill se över formerna för att finansiera försörjningsberedskapen.
- Man vill låta utreda beredskapslagstiftningen.

Min bild är sammanfattningsvis att det hittills gått oerhört trögt i arbetet med att åter bygga upp ett civilt försvar och att det finns många hinder kvar som måste undanröjas innan ett nytt system kan fungera tillfredsställande.

Jag vill lyfta fram tre omständigheter som delvis förklarar varför uppbyggnaden av det nya civila försvaret har blivit allvarligt försenat.

Ett problem utgör totalförsvarsplaneringen. När den ovan nämnda tillnyktringen skedde, och totalförsvaret skulle byggas upp igen, ansåg man att detta borde ske inom den traditionella försvarsplaneringsprocessen. Satsningarna skulle ske efter det att statsmakterna fattat ett s k försvarsbeslut mot en ny försvarsbeslutsperiod (2021-2025).

En försvarsberedning tillsattes för att försöka skapa parlamentarisk enighet kring totalförsvarsfrågorna. Utredningen började med att behandla ”de civila frågorna”. Rapporten *Motståndskraft* togs fram och presenterade ett flertal väl övervägda och angelägna förslag.

Dessa förslag kunde dock inte omvandlas till verkstad av två skäl. Det ena var att man måste avvakta beredningens arbete med det militära försvaret. (Civila satsningar skulle också avvägas mot militära behov.) Det andra skälet var att man bedömde att ett flertal frågor behövde bli föremål för ytterligare utredningsarbete.

Mot denna bakgrund tillsattes fyra omfattande utredningar. Dessa handlade om struktur och organisation, näringslivets roll i totalförsvaret, sjukvården i krig samt ett nytt psykologiskt försvar.

Om dessa frågor hade legat utanför försvarets planeringsprocess skulle en stor del av den civila uppbyggnaden ha kunnat starta långt tidigare och gått mycket snabbare. Då hade man idag också sannolikt kommit mycket längre.

Den traditionella försvarsplaneringen visade sig vara en alldeles för långsam process och en alltför trång kostym för att rymma brådskande och angelägna frågor som rörde uppbyggnaden av det civila försvaret.

Ett annat väsentligt hinder för en effektiv återuppbyggnad är det sätt på vilket budgetramen är konstruerad. Försvarsberedningen har beräknat kostnaderna för ett nytt civilt försvar till 4,2 miljarder kronor per år i slutet av försvarsbeslutsperioden 2021-2025. MSB har dock bedömt att de beräknade kostnaderna på civila sidan inte alls kommer att räcka till för de mål som statsmakterna satt upp.

Denna summa kan jämföras med de 84 miljarder kronor per år som senare aviserades för det militära försvaret.

Det civila försvaret tvingas därmed att konkurrera med Försvarmakten om pengarna. Styrkeförhållandena är ytterst ojämna. Det är ungefär som att dela säng med en elefant.

Andra länder, t ex Finland, har valt att finansiera stora delar av sin civila beredskap utanför statsbudgeten bl a med avgifter som tas ut på energiförbrukningen. Intäkterna är cirka 50 miljoner euro per år. Varje finskt ministerium finansierar dessutom självt beredskapssatsningar inom sitt politikområde.

De svenska statsmakterna har hittills inte hittat något ändamålsenligt system för en kostnadsfördelning mellan staten, regionerna, kommunerna och näringslivet. Den svenska finansieringsmodellen fungerar inte.

Ett tredje problem är att totalförsvarsfrågorna idag är uppdelade på två departement i Regeringskansliet. Försvarsdepartementet ansvarar för de militära frågorna och Justitiedepartementet förutsätts behandla de civila totalförsvarsfrågorna. Försvarsdepartementet ska vara sammanhållande.

Vi har under senare tid sett hur försvarsminister Hultqvist envetet utkämpar en strid om det militära försvarets ekonomi både på den politiska nivån och inom Regeringskansliet.

Justitiedepartementet å sin sida är fullt upptaget med frågor som rör organiserad brottslighet, skjutningar,

” Det finns många hinder kvar som måste undanröjas.

kriminella gäng m m. Dessutom ska Polisens uppklaringsförmåga öka för olika typer av brott.

Alla dessa frågor är politiskt mycket heta. Ministrarna har m a o en hel del annat att göra än att bekymra sig om det civila försvaret.

När coronakrisen nu slagit till försöker inrikesminister Damberg trosvisst förklara att *Sverige ska stärka sin krisberedskap och utveckla ett modernt civilt försvar* (SvD den 12 april 2020). Det är så dags.

Sanningen är ju den att det civila försvaret länge legat långt ner på de ansvariga ministrarnas dagordningar. Det civila försvaret befinner sig i ett politiskt ingenmansland.

Tre områden behöver, enligt min mening, skyndsamt bli föremål för statsmakternas beslut.

- Koppla loss uppbyggnaden av det civila försvaret från försvarsbeslutsprocessen.
- Skapa nya fungerande finansieringsformer för att bekosta satsningar inom det civila försvaret. Ta lärdom av andra länder, t ex Finland.
- Omorganisera berörda delar av Regeringskansliet och skapa ett gemensamt *Departement för nationell säkerhet*, men med åtskild finansiering för militära och civila ändamål.

Statsministern har i coronatider visat handlingskraft och beslutsförmåga. Den behövs nu för att få ordning på det civila försvaret. Stefan Löfven! Det är allvar nu. Och lite folkvett och sunt förnuft skulle inte skada.

Bo Richard Lundgren är tidigare avdelningschef vid Försvarshögskolan.

*Fokus är nu på pandemin och sjukvården.
Men vad med övriga samhällsviktiga funktioner
som exempelvis säkerheten i elförsörjningen?
Foto: @thiszun / Pexels.*

Civilt försvar – det regionala perspektivet

Det finns en samverkan mellan 21 fristående myndigheter på regional nivå som har utvecklats och förstärkts under de senaste åren, vilket inte minst visats i de senaste årens hantering av kriser. Ett omfattande arbete pågår nu både enskilt hos varje länsstyrelse och alla länsstyrelser tillsammans för att hantera uppgiften under höjd beredskap.

Ulrica Gradin¹

Med stort engagemang och vilja befinner sig Sveriges länsstyrelser nu på en förändringsresa. Målet för denna är att ha ett starkt och robust civilt försvar på regional nivå, som bidrar till målet att värna civilbefolkningen, trygga samhällsviktig verksamhet och att kunna stödja Försvarsmakten i händelse av höjd beredskap. I hög grad sker arbetet gemensamt, dels för att det blir kostnadseffektivt, dels för att länsstyrelserna ska kunna stödja varandra om något inträffar.

Utgångspunkten för denna förmågeuppbyggnad är länsstyrelsernas geografiska områdesansvar på regional nivå. Med områdesansvar menas att det inom ett geografiskt område finns en aktör som ansvarar för inriktning, prioritering och samordning av tvärsektorieella krishanteringssåtgärder som behöver vidtas i en given situation. Områdesansvaret finns på tre nivåer i samhället: nationell, regional och lokal nivå.

Ienlighet med inriktningen från regering och riksdag har länsstyrelserna under lång tid fokuserat på krisberedskap, inte på civilt försvar. Förmågan som byggts upp har prövats under årens lopp i samband med omfattande skogsbränder, stormar med elbortfall som följd, översvämningar, och nu covid-19, som drabbar världen. Alla dessa händelser har ställt krav på att länsstyrelserna tagit fram regionala lägesbilder för länen, samverkat med länets olika aktörer och lämnat stöd, inte minst när det gäller information till allmänheten. Denna förmåga utgör en god grund för uppbyggandet av ett civilt försvar. Det handlar om utvecklad samverkan inom ett län och rutiner för arbetet. Länsstyrelserna tillsammans har också byggt upp en förmåga att kunna stödja varandra när något inträffar, vilket skedde under bränderna sommaren 2018, då medarbetare från olika länsstyrelser reste till de drabbade länen. Allt detta ger en god grund, men vid uppbyggnaden av ett civilt försvar krävs mer och andra åtgärder.

¹ Artikeln utgör ett utdrag ur författarens inträdesanförande i Kungl Krigsvetenskapsakademien

Länsstyrelserna arbetar för att klara höjd beredskap i vårt svenska samhälle. Foto: Dependability / Wikipedia.

Är Sverige i krig får länsstyrelserna rollen som högsta civila totalförsvarsmyndighet inom länet och ska då verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås. Länsstyrelsen ska samordna de civila försvarsåtgärderna och verka för att civil verksamhet som har betydelse för försvarsansträngningarna bedrivs med en enhetlig inriktning. Länsstyrelserna ska också i samråd med Försvarmakten verka för att det civila och det militära försvaret samordnas och för att länets tillgångar fördelas och utnyttjas så att försvarsansträngningarna främjas. Av vikt är att upprätthålla förbindelsen med Regeringen och centrala myndigheter, men bryts förbindelsen ska länsstyrelsen självständigt genomföra de åtgärder som behövs för den civila försvarsverksamheten och till stöd för det militära försvaret.

Frågan om en högre regional indelning i civilområden är nu föremål för en utredning och av direktiven framgår att länen och länsstyrelserna kan anses vara

alltför små enheter resurs- och ledningsmässigt för att kunna hantera sin samordningsuppgift under höjd beredskap.

Samtidigt finns en samverkan mellan 21 fristående myndigheter på regional nivå som har utvecklats och förstärkts under de senaste åren, vilket inte minst visats i de senaste årens hantering av kriser. Ett omfattande arbete pågår nu både enskilt hos varje länsstyrelse och av alla länsstyrelser tillsammans för att hantera uppgiften under höjd beredskap. Uppbyggnaden kräver flera olika insatser och åtgärder och nedan anges några exempel.

Kunskap om roller och ansvar – när Sverige befinner sig i ett läge av höjd beredskap eller krig ska olika aktörer hantera situationen utifrån det ansvar och den roll de då har. Ansvaret kan förändras som t ex för länsstyrelser. Det är av stor vikt att kunskap finns om det egna ansvaret men också om vilket ansvar andra myndigheter

med flera har så att samverkan och hantering av situationen kan ske på bästa sätt.

Lagstiftning – vid höjd beredskap och krig träder s k beredskapslagstiftning in. Det är författningar som t ex ger länsstyrelsen möjlighet att förfoga över egendom som behövs. Det kan avse fastigheter, fordon etc som kan behövas för att skydda befolkningen eller stödja Försvarmakten. Hur ska dessa tillämpas i dag? En grupp av jurister från olika länsstyrelser har kartlagt de författningar som finns. I vissa fall kan det finnas behov av att se över en författning, men i de flesta fall handlar det om att utröna hur de ska tillämpas. Prisreglering, ransonering, förfogande som kräver att det finns personer som kan värdera en egendom som tas i besiktning och flera andra författningar kräver rutiner vid tillämpning, rutiner som inte finns idag.

Övningar – Med kunskap om eget och andras ansvar behövs övningar. Under lugna förhållanden kan kunskapsuppbyggande ske genom olika scenarioövningar. På regional nivå har övningar genomförts både inom respektive länsstyrelser och i samverkan med andra aktörer. Länsstyrelserna har också varit ett stöd till kommuner som på lokal nivå genomfört övningar.

Säkra kommunikationer – Om länsstyrelserna ska kunna stödja varandra krävs bland annat gemensamma säkra kommunikationslösningar och kunskap om hur känslig information ska hanteras. De 21 länsstyrelserna bedriver därför ett omfattande program för kontinuitet och resiliens. Inom programmet drivs projekt om bland annat tekniska investeringar och förbättrat signalskydd. Det handlar om såväl teknik, styrdokument och rutiner som ökad kunskap hos alla länsstyrelseanställda. Att länsstyrelserna kan göra detta beror dels på att det sedan ett antal år finns en gemensam IT-drift för alla 21 länsstyrelser, dels att det finns ett nätverk av informations-säkerhetssamordnare från alla länsstyrelser som gemensamt arbetar fram grunder för styrdokument.

Samtidigt som länsstyrelserna bygger upp en egen förmåga ska myndigheterna också utbilda och stödja

kommunerna för att de i sin tur ska kunna kommunicera på ett säkert sätt. Kommunerna i ett län kan ha olika förutsättningar. Personkännedom och kunskap om de lokala förutsättningarna gör att länsstyrelsen kan anpassa utbildningar och stöd utifrån respektive kommuns behov.

Krigsplacera personal – Länsstyrelserna har krigsplacerat sin personal för att säkra att den finns att tillgå i händelse av höjd beredskap. Personal ska då kunna bedriva ordinarie verksamhet i den omfattning som bedöms lämplig eller ingå i den särskilda organisation som då skapas.

Samverkan med militärregionerna – Inom respektive militärregion pågår arbetet med att ta fram gemensamma inriktningar för olika aktuella områden där det civila ska kunna stödja Försvarmakten. Man strävar efter en ökad gemensam förmåga inom militärregionen genom effektivt nyttjande av gemensamma

resurser och genom utökat samarbete över länsgränserna i syfte att kunna ge stöd till varandra. Att samverka över länsgränser och stödja varandra är naturligt för länsstyrelserna.

Länsstyrelserna är 21 fristående myndigheter med ett gemensamt uppdrag att bedriva verksamhet inom ett stort antal områden, bl a livsmedelskontroll, djurskydd, samhällsplanering, krisberedskap och civilt försvar. Utifrån ansvarsfördelningen i Regeringskansliet har i princip samtliga departement ansvar för någon verksamhet som utförs av länsstyrelserna. Tillämpningen av lagstiftningen ska vara lika över hela landet samtidigt som utgångspunkten är den geografi och det sammanhang som gäller i respektive län.

Arbetet som länsstyrelserna nu genomför för att bygga upp ett civilt försvar tar sin utgångspunkt i och underlättas av det krisberedskapsarbete som bedrivits. Det finns en kraft och en vilja i 21 länsstyrelser med sammanlagt ca 6 000 medarbetare att utvecklas till högsta civila totalförsvarsmyndighet på regional nivå.

Ulrica Gradin är länsråd i Västmanland.

” I krig får länsstyrelserna rollen som högsta civila totalförsvarsmyndighet.

Kommunal juridik för höjd beredskap

Auktoritativ vägledning behövs!

En kommunal krigsorganisation som ska bedriva verksamheten under höjd beredskap måste byggas upp med fokus på att beslut med långtgående verkningar kan behöva fattas mycket snabbt och den kommunala organisationen behöva ställas om för verksamhet under direkt ledning från kommunstyrelsen.

Björn Körlof

En genomarbetad handbok för totalförsvarsplanerare inom området civilt försvar efterlyses ofta. Den fördröjs i avvaktan på resultaten av de utredningar, riksdagsbeslut och budgetkonsekvenser som följer med försvarsbeslutet hösten 2020. Viktiga delar kan dröja till våren 2021 och gäller främst nya strukturer för ledning inom totalförsvarets civila delar.

Kommuners olika problem med återupptagen planering för civilt försvar förvärras av flera missförstånd som onödigtvis belastar eller fördröjer planeringen på kommunal nivå. Det är viktigt att veta vad som faktiskt gäller och vad som åligger landets kommuner inom området civilt försvar.

Frågor om civilt försvar hänger ihop med höjd beredskap för krig och krigsfara som ytterst regleras i ett särskilt kapitel i vår grundlag (15. Kapitlet i regeringsformen, RF). Dessa bestämmelser visar – när de jämförs med övriga bestämmelser i RF – att det här gjorts en radikal åtskillnad mellan dels sådan verksamhet som rör allvarliga händelser i fredstid (kris eller extraordinära händelser) när beredskapen för krig inte höjts och dels sådan verksamhet som ska bedrivas när beredskapen har höjts för krig eller krigsfara. Krig och kris regleras principiellt på olika sätt i grundlagen. Detta får på olika sätt tydligt genomslag ner i vår rätts-hierarki, genom lagar och förordningar.

Grundlagsreglerna innebär att all annan lägre lagstiftning som rör civilt försvar och förhållanden under höjd beredskap, måste förhålla sig till dessa grundlagsregler. Det gäller därför även all lagstiftning som avser kommunal verksamhet inför och under höjd beredskap för krig. Då avses inte en fredstida kris, men omvänt gäller att när författningar talar om kris och krisberedskap så avses inte förhållanden som rör höjd beredskap för krigsfara och krig.

Ett vanligt missförstånd har därför uppstått när försvarsberedningen i sitt betänkande ”Motståndskraft” från 2017 talar om att civilt försvar ”ska bygga på krisberedskapen”. Det har uppfattats som att civilt försvar utgör en sorts extra resurs ovanpå krisberedskap. Detta är ett feltänk. Man läser inte beredningens fortsättning på meningen, som säger att krisberedskap inte alls räcker för totalförsvarsverksamhet under höjd beredskap. Planeringen för krig ska nämligen utgå från två viktiga förutsättningar som inte har med krisberedskap att göra. Det gäller dels målet för det civila försvaret och det som under krig krävs för att klara ett sådant, men dels också de olika speciallagar som gäller för höjd beredskap och krig. De sätter mycket kraftfulla rättsliga verktyg i händerna på dem som är verksamhetsansvariga under sådana förhållanden. Dessa rättsliga verktyg finns inte i fredstid och under kris. De resurser som finns i fredstida krisberedskap ska självfallet användas så effektivt som möjligt även under krigsförhållanden och ingå i planeringen som resurser.

*Kommunerna behöver en genomtänkt organisation för höjd beredskap och krig där lagstöd för detta är av stor betydelse.
Foto: FritzDaCat / Wikimedia Commons.*

Att orden kris och krig är svåra att hålla isär för kommunala (och andra!) beredskapsplanerare beror också på att flera författningar, olyckligtvis, har regler för kris och extraordinära händelser i fredstid och regler för höjd beredskap vid krigsfara och krig i samma författning, men under olika rubriker. Detta gäller flera viktiga författningar som rör den kommunala verksamheten.

Ett problem är att det inte finns en principiell lag som under RF reglerar kris i fredstid. Kriser eller extraordinära händelser i fredstid hanteras istället i olika lagar beroende på vilken sorts kris det handlar om. Det kan gälla t ex hälso- och sjukvårdslagen, lagen om smittsamma sjukdomar, ordningslagen, lagen om skydd mot olyckor, polislagen etc.

Den verksamhet som ska bedrivas som förberedelser i fredstid och verksamhet som ska bedrivas under höjd beredskap regleras däremot i en generell lag, lagen om

totalförsvaret (1992:1403) och en till den anslutande förordning (2015:1053) med samma namn. Det innebär att det är verksamhet som anges i lagen om totalförsvaret som ska planeras och det avser verksamhet under höjd beredskap. Det som görs i fredstid i form av planering, krigsplacering av personal, utbildnings- och övningsverksamhet, anskaffning av materiel och lokaler etc är, enligt lagen om totalförsvaret, också totalförsvartsverksamhet.

Till denna generella lag ansluter ett stort antal speciallagar, och speciella regler i generella lagar, som kan träda i kraft vid höjd beredskap. De tar då så att säga "över" annan lag. I händelse av "lagkollision", gäller alltså att lag som reglerar ett speciellt förhållande äger företräde framför en lag av mer allmän karaktär.

De regler som är generella i kommunallagen och inom många områden som rör kommunal verksamhet i fred (beslutsformer, socialtjänst, förskola, grund- och

gymnasieskola, räddningstjänst, lokaltrafik, kommunal-teknisk försörjning m m) "tas därför över" av olika regler som gäller under höjd beredskap. Kommunal planering för höjd beredskap måste alltså utgå från de speciella regler som då gäller inom de olika verksamheterna.

Två viktiga lagar med anslutande förordningar ändrar den kommunala beslutsordningen och delvis också den kommunala verksamheten i stort vid höjd beredskap. Det är lagen (1988:97) om för-farandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m m och lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. I denna lag få man gå till 3. kapitlet för att under rubriken "Förberedelser för och verksamhet under höjd beredskap" finna de bestämmelser som anknuter till lagen om totalförsvar.

Den viktigaste bestämmelsen här (3 kap. § 2) är att, vid höjd beredskap, övergår ansvaret för ledningen av kommunen helt till kommunstyrelsen vad avser verksamhet som kommunen ska bedriva inom civilt försvar. Statsmakternas mål för civilt försvar visar sig gälla en stor del av den kommunala verksamheten. Det medför att kommunstyrelsen vid höjd beredskap måste överta direkt ledningsansvar för väsentliga delar av kommunal verksamhet. Kommunstyrelsen måste välja att i sin fredstida planering för höjd beredskap bestämma hur kommunens krigsorganisation ska se ut för att i krig effektivt kunna leda sådan verksamhet.

Upphör då kommunfullmäktige och nämndorganisationen helt vid höjd beredskap? Av förordningen (2006:637) § 4 framgår att fredstida planering ska leda till beslut om en kommunal krigsorganisation m m, som ska bedriva verksamheten under höjd beredskap. En sådan organisation byggs upp med fokus på att beslut med långtgående verkningar kan behöva fattas mycket snabbt och den kommunala organisationen behöva ställas om för verksamhet under direkt ledning från kommunstyrelsen. Svaret är alltså att fredstida beslutsformer ter sig mycket svåra att upprätthålla under höjd beredskap och särskilt om krig råder.

” Fredstida beslutsformer är mycket svåra att upprätthålla under höjd beredskap och särskilt om krig råder.

Kommunens planering för höjd beredskap måste också beakta förordningen (2017:870) om länsstyrelsernas uppgifter vid höjd beredskap. I denna förordning sägs att länsstyrelsen är "högsta civila totalförsvarsmyndighet inom länet" och att den "ska" ... "samordna de civila försvarsåtgärderna". Uppgiften att "samordna" innebär att länsstyrelsen måste få ha en bestämmande roll över dem

som ska samordnas. Det innebär att länsstyrelsen kan och ska utöva ett påtagligt inflytande över den kommunala beredskapsplaneringen.

Björn Körlof är tidigare generaldirektör, riksdagsman och reservofficer.

Allmänna Försvarsföreningens årsstämma 2020

Föreningens årsstämma genomfördes på ett annorlunda sätt än tidigare år. Orsaken var den rådande coronapandemin. Flertalet länsavdelningar inkom skriftligt med de ställningstaganden som grundas på AFF:s stadga. Konstaterande styrelsemöte genomfördes som video-möte den 5 maj. Styrelse och kansli tackar länsavdelningarna för inskickade underlag. Den länskonferens som normalt brukar genomföras i anslutning till årsstämma kommer förhoppningsvis att genomföras under kommande höst. Information kommer att sändas till länsavdelningarna.

Olle Schylander
Kanslichef

Utmaningar i byggandet av ett nytt civilt försvar

En viktig utmaning när man bygger civilt försvar på krisberedskap är att man blir kvar i gamla lednings- och lydnadsförhållanden, i en fredsmässig förvaltningsnomenklatur och riskerar att ta med sig tidslinjalen från olyckor och katastrofer. Ett väpnat angrepp har mer gemensamt med den nu aktuella pandemin. Det kommer att fresta hårt på landets resurser och nyckelpersonal. Men den riktigt stora skillnaden är att en angripare är elak och tänkande.

Freddy Jönsson Hanberg

Kan vi bygga upp militärt och civilt försvar som parallella spår? Eller måste det ena finnas för att det andra ska fungera? Finns det risk för att det ena blir så dyrt att det inte finns pengar till det andra?

Detta är frågor som ter sig mer eller mindre främmande beroende på var i totalförsvaret man verkat och hur länge man arbetat med totalförvarsfrågor.

De individer som är beslutsfattare inom det aktuella området är sannolikt i 40-årsåldern eller äldre. Det innebär att även de yngsta har minnen kvar från ”om kriget kommer”-sidorna i telefonkatalogen och av det gamla civilförsvaret. Alla beslutsfattare har en ännu tydligare minnesbild av värnpliktsutbildning och stora försvarsmaktsövningar, kanske även civilförvarsövningar.

Om dessa minnesbilder är till nytta och glädje är svårt att säga. Styrkan hos det gamla totalförsvaret var att det bestod av en omfattande och i detalj reglerad organisation och att det offentliga i stor utsträckning styrde över alla resurser som krävdes för att

upprätthålla totalförsvaret. Planeringen var långsiktig tack vare en förutsägbarhet som idag känns mycket fjärran.

Dagens hot- och riskmiljö är inte bara oförutsägbar, den är komplex och förvirrande. Gamla sanningar har försvunnit från den säkerhetspolitiska miljön. Krigets symbolik med framryckande arméer som i första hand genom kinetisk energi lägger under sig territorier är idag främst just symbolik. I själva verket utkämpas kriget i vårt medvetande, i elektroniska nätverk eller genom företagsköp. Det sker redan nu utan att någon förklarar krig. Det sker genom ombud, vilket gör det omöjligt att tillämpa folkrätten.

Samtidigt kan vi inte avskriva risken för ett väpnat angrepp. Tvärtom tyder tecknen på att risken för ett sådant är större nu än på många decennier, och eftersom det tar 10–15 år att bygga upp ett militärt försvar som ska kunna försvara territoriet så är det angeläget och brådskande. Vi börjar visserligen inte från noll men vi kommer ändå att behöva närmare ett decennium av kontinuerlig tillväxt för att med stöd av allierade kunna möta t ex ett ryskt väpnat angrepp.

*Totalförsvaret innebär ett nära samarbete mellan dess militära och civila delar från individ- upp till riksnivå.
Foto: Jonas Helmersson / Försvarsmakten.*

I den här miljön ska nu våra politiker diskutera ett försvarsbeslut som i första hand skulle handla om finansiering av ett militärt försvar, men som nu mer och mer tycks handla om militärt och civilt försvar, ett totalförsvarsbeslut.

När försvarsbeslutet ska utformas måste politikerna skilja på vilka medel i budgeten som till slut ska landa hos Försvarsdepartementet respektive Justitiedepartementet. Det är dessa två departement som hanterar det militära respektive det civila försvaret. Detta trots att en rad aspekter på totalförsvaret rör energi, transporter, livsmedel, informationsteknik, finansiella tjänster, telekommunikationer och sjukvård. Dessa frågor hanteras av helt andra departement. Vissa frågor har inte ens något naturligt "hemmadepartement". Det gäller t ex civilsamhällets betydelse och psykologiskt försvar.

Risken är stor att viktiga frågor hamnar mellan stolarna. Risken är också stor att Försvarsdepartementet och det militära försvaret hamnar i fokus i debatten eftersom det är det enda departementet som har *en* huvudfråga och där det finns *en* myndighet som är uppgiftsmottagare. Justitiedeparte-

mentet hanterar många viktiga frågor utöver civilt försvar. Departementet har ett stort antal myndigheter under sig som alla behöver styrning och ingen av dem benämns "Myndigheten för civilt försvar". Civilt försvar handlar dessutom, som ovan beskrivits, om så många fler frågor än de som Justitiedepartementet svarar för.

En olycklig omständighet är att den utredning som svarar för att analysera hur ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar bör fungera, inte redovisar sina slutsatser förrän efter det att försvarsbeslutet är fattat. Frågan om ledning är oerhört central. Hela totalförsvaret måste ledas utifrån samma grunder. Om vi inte vet hur det ska gå till så blir det en omöjlig utmaning att få civilt och militärt försvar att verka gemensamt, vilket gynnar angriparen maximalt.

Detta blir övertydligt om vi tittar närmare på det som kallas *skymningsläge*. När vi närmar oss en punkt där samstämmiga underrättelser talar för att ett väpnat angrepp är i vardande måste regeringen fatta beslut om höjd beredskap, krigsförband måste bemannas och mobiliseras, delar av den privata sektorn

måste ställas om till krigsuppgifter, organisationer blir av med personal som rycker in för att utrusta, krigsförbanden ska förflyttas till sina utgångsgrupperingar och fyllas upp med ammunition, drivmedel och livsmedel.

I det läget måste det civila försvaret ställa om före det militära försvaret eftersom det är det civila försvaret som ombesörjer att det militära kommer på plats. Med rimlig förvarning och resoluta beslutsförfattare kan detta kanske komma att ske i god ordning, men det kan lika gärna ske panikartat. Försörjning av livsmedel, drivmedel, personaltransporter, vissa varutransporter, sjukvård m m måste fungera i enlighet med Försvarsmaktens behov redan innan beslut tas om beredskapshöjning och mobilisering.

Det krävs att regeringen inrättar en funktion som tar ett helhetsgrepp om totalförsvaret, främst om ledningsfrågan. Ansvar bör ligga på Försvarsdepartementet, eftersom underrättelseunderlaget finns där. Det innebär inte alls att man lämnar ifrån sig beslutsmandat: besluten ska tas av regeringen och av myndigheter i enlighet med mandat beskrivna i instruktioner och regeringsuppdrag. Men det krävs en beredningsförmåga som idag inte finns i Regeringskansliet. Det är möjligt att kapaciteten finns, men organisatoriskt och uppgiftsmässigt ägnar man sig inte åt en beslutsberedning som leder till försvareffekter, särskilt inte om tidsbrist föreligger.

Totalförsvaret ska kunna verka såväl i fred som i kris och krig. Foto: Jimmy Croona / Combat Camera / Försvarsmakten.

Civilt försvar behöver inte kosta så mycket som man kan befara. Militärt försvar kan ingen annan än Försvarsmakten ägna sig åt, men civilt försvar kan till delar bygga på befintliga förmågor som kan designas med hjälp av regelverk utan att omfattande externa resurser måste tillföras.

Ett fåtal externa resurser och förmågor måste dock ramsättas och hanteras sektorsvis:

- expertis rörande risk- och krishantering, samt civilt försvar, måste engageras,
- logistiklösningar måste etableras så att staten kan höja saldot på buffertlager och för-

foga över dem och tillhörande transportresurser när så krävs,

- skyddet för totalförsvarsviktig verksamhet måste stärkas och kvalitetssäkras över tid,
- för att allt ska fungera när krisen kommer måste det övas regelbundet, främst på ledningsnivå men också praktiskt.

En viktig utmaning när man bygger civilt försvar på krisberedskap är att man blir kvar i gamla lednings- och lydnadsförhållanden i en fredsmässig förvaltningsnomenklatur och riskerar att ta med sig tidslinjalen från olyckor och katastrofer. Ett väpnat angrepp har för vissa sektorer mer gemensamt med den nu aktuella pandemin. Det kommer att fresta hårt på landets resurser och nyckelpersonal. Men den riktigt stora skillnaden är att en angripare är elak och tänkande. Det kan inte krisberedskapen hantera.

Med en förhöjd riskhanteringsförmåga i all offentlig verksamhet kommer man långt, men försvarsbeslutet måste finansiera "deltat", det som är unikt för det väpnade angreppet och skymningsläget. Gråzonen behöver analyseras separat, vilket FOI gör på ett utmärkt sätt.

Förväntningarna på det kommande totalförsvarsbeslutet är höga.

Freddy Jönsson Hanberg är oberoende rådgivare och grundare av Totalförsvarsstiftelsen.

*Människornas förmåga till källkritik är en viktig beståndsdel i ett robust svenskt psykologiskt försvar.
Foto: connel / Shutterstock.*

Psykologiskt försvar – det brådskar

*Sedan tidigare har vi kunnat notera ett ryskt intresse för svenska sårbarheter, så som kriminalitet och bristande förmåga till integration. Till det har nu kommit kritik och ifrågasättande inte bara från Kina utan även från USA:s president. Att dessa tre stater förenas i kritik mot ett enda land hör inte till vanligheterna, skriver **Lars Holmqvist**.*

COVID-19 påverkar oss alla och det ligger i vår natur att nya omständigheter, och särskilt nya faror, kan få oss att tappa det fokus som vi tidigare hade på sådant som var väldigt viktigt för oss alldeles innan det nya blev känt.

Ett exempel är vårt psykologiska försvar. Hotet från antagonisten har inte på något sätt försvunnit, men det kan delvis ha ändrat form och antagonisten kan ha fått nya mål att arbeta emot. Smittan till trots får vi inte släppa taget. Vårt

land ska finnas kvar även nästa år och nästa sekel och vi får därför inte låta COVID-19 tränga ut vår bevakning av andra typer av faror eller hot.

Kinesiska media hävdar oriktigt att "Sverige har kapitulerat inför virusutbrottet", och uppmanar bl a EU, att fördöma Sveriges agerande. Felaktigheter av ett slag som ett psykologiskt försvar måste hantera. Foto: Pxhere och Flickr (bilden är ett montage).

Låt oss se på informationskonflikten i vår del av världen ur antagonists synvinkel:

I botten finns de långsiktiga politiska målen kvar: att försöka skilja USA från Europa, att skapa splittring inom Europa, främst inom EU och Nato, samt att förstärka polariserande krafter inom enskilda länder, landsdelar, stad/land, vänster/höger, etcetera. Detta är ingenting nytt för den som intresserar sig för informationspåverkan och för psykologiskt försvar.

ANTAGONISTENS TÄNKBARA MÅL

Nya yttre omständigheter kan ge antagonisten nya, och kanske oväntade, ytor att spela på för att nå de långsiktiga målen. Ett par aktuella exempel på sådana omständigheter är utbyggnaden av 5G och den pågående COVID19-smittan.

Till det kan nya omständigheter innebära att antagonisten tvingas agera defensivt för att parera risken för missnöje hos den egna befolkningen. Missnöjet kan

uppstå p g a prispress på råvaror, sjunkande levnadsstandard, en uppenbar oförmåga att hantera smittan som visar sig eller något annat. Sådana omständigheter kan innebära behov av yttre fiender och syndabockar eller att kunna peka på dem "som lyckas sämre än vi...".

INTRESSET FÖR SVERIGE

Vi har denna vår dessutom hamnat i en ny och inte behaglig situation. Sedan tidigare har vi kunnat notera ett ryskt intresse för svenska sårbarheter, så som kriminalitet och bristande förmåga till integration. Till det har nu kommit kritik och ifrågasättande inte bara från Kina utan även från USA:s president.

Att dessa tre stater förenas i kritik mot ett enda land hör inte till vanligheterna. Har det egentligen skett någon enda gång sedan 1945?

Den kinesiska tidningen *Global Times*, nära knuten till Kinas kommunistiska parti, publicerade den 13 mars två artiklar om Sveriges hantering av smittan, den ena i tidningens engelska upplaga och

den andra i den kinesiska. Det var dock inte samma artiklar. Medan den engelskspråkiga mer var ett referat av läget i Sverige var den andra artikeln, en ledare, präglad av hård kritik. Ledaren ansåg att "Sverige har kapitulerat inför virusutbrottet", och uppmanade det internationella samfundet, särskilt EU, att fördöma Sveriges agerande. Uppenbarligen är man i Beijing missnöjd med vårt land.

EN ÖGONBLICKSBILD

Den 30 december 2019 uppgav energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman att han blivit utsatt för ryska botar¹ i samband med ett inlägg på Facebook om utbyggnaden av 5G. De nya inläggen innehöll häpnadsväckande påståenden om de dödliga effekterna som 5G påstods ha. Veckan före påsk kunde SVT berätta att det inte stämde. Man hade gått genom de cirka 2 000 Facebookkommentarer som var svar på Ygemans ursprungliga inlägg och inte funnit några spår av botar. De som hade skrivit kommentarerna hade uppenbarligen äkta konton.

¹ En bot är ett dataprogram som kan automatisera arbete, exempel söka igenom sidor på Internet.

Händelsen ger oss, tyvärr, en god ögonblicksbild av nivån på dagens psykologiska försvar:

Makthavarslarv

Ministern uppger i en intervju något som inte är sant och som dessutom är ganska enkelt att kontrollera och vederlägga. Regeringen är väl medveten om förekomsten av utländskt organiserad informationspåverkan och ändå begås denna enkla typ av misstag.

Ingenting undgår upptäckt

Media, i detta fall SVT, granskar Ygemans uttalande vilket ju är en viktig del av medias ansvar. Ingen skugga över SVT för detta, tvärtom. Lärdomen är snarare att numera granskas makthavare mer noggrant än förr. Konsekvensen är att vare sig direkta oriktigheter eller enklare slarvfel förblir oupptäckta.

Frågor som inte ställs

SVT:s granskning väcker nya frågor som man av olika skäl väljer att inte gå vidare med. Hur kommer det sig att ett enda inlägg från Anders Ygeman, som normalt får mindre än 100 kommentarer per Facebookinlägg, helt plötsligt får mer än 2 000 kommentarer? Hur kan en opinionsgrupp på Facebook, baserad på ren humbug, uppnå ett femsiffrigt antal medlemmar? Är en person med betydande inflytande i en så pass stor grupp inte att betrakta som en form av makthavare? Bör då inte även vederbörande granskas kritiskt?

Den nyttige idioten – viktig

Efter flera år har äntligen förståelsen för botens betydelse fått något bredare spridning. Men dagens botar, så som vi har lärt känna dem som metod för desinformation, har antagligen framtiden bakom sig. Antingen måste dessa utvecklas rejält, vilket troligen kan komma att ske, eller så övergår antagonisten till andra metoder. I nuläget tycks dock de ”nyttiga idioterna”, de

personer som aningslöst sprider antagonists budskap, fungera ganska bra som redskap.

ARBETET FRAMÅT

I byggandet av ett robust framtida psykologiskt försvar kan vi nu se tre viktiga delar.

Föregå desinformation i alla led.

Bemöt. Fortsätt med att bemöta och påtala falska nyheter, felaktigheter och rena dumheter, oavsett vem som står för spridningen. Detta är i grunden reaktivt och kommer i sig att vara otillräckligt. Men det är ett nödvändigt arbete som inte får upphöra. Falska nyheter som lämnas ifred får vidare spridning. Desinformatörer som känner medvind blir stärkta i sin uppfattning och uppmuntras att fortsätta. Uppgiften att bemöta faller på ”alla”: media, myndigheter, den politiska sfären och enskilda medborgare.

Analysera. Hur utvecklas antagonists tekniska hjälpmedel? Narrativet? Kanalval? Hur går det praktiskt till att aktivera nyttiga idioter? Varifrån kommer idéerna och hur förstärks de? Hur fungerar den mekanism som uppenbarligen eldar på? Hur går det till när en enskild person får lära sig att 5G är dödligt farligt, att telemaster slår ut vårt immunförsvar eller att Folkhälsomyndigheten planerar folkmord? Vad får den enskilde att ta till sig uppenbart snurriga budskap och vad krävs för att övertygelsen ska leda till faktisk handling?

Agera. Föregå desinformation i alla led. Inympa källkritik. Gå vidare från att enbart bemöta till att nysta upp de påverkanskampanjer vi kan se. Det ska svida att försöka manipulera människor. Fäst blicken på antagonisternas hemländer, styrda av auktoritära och repressiva regimer. Dessa är inte starka, möjligen hårda, men spröda. På olika sätt är de rädda för sina egna medborgare. Låt dem få veta att vi vet.

Lars Holmqvist är egen företagare och reservofficer.

*Påverkansoperationer mot vårt land pågår hela tiden.
Foto: Gorodenkoff / Shutterstock.*

Moderna jägarförband

*Oavsett var på konfliktskalan vi är har jägarförband en tydlig roll att fylla inom den militära delen av totalförsvaret. De har hög tillgänglighet, är lätta att transportera och kan agera självständigt även om läget eskalerar, skriver **Johan Althén**.*

Jägarförband är avsedda för strid i små enheter inom områden som behärskas av motståndaren. Insatsen sker mot prioriterade mål inom ramen för högre chefs operationsplan. Förbanden genomför striden med egna, eller med stöd av andra stridskrafter, resurser. Jägarförbanden inhämtar också information om motståndaren, terrängen eller andra förhållanden, både för eget och högre chefs behov. Rätt använda bidrar jägar-

förbanden till att reducera motståndarens krigföringsförmåga.

BAKGRUND

Jägarstridens historiska arv kommer från det svenska lätta kavalleriet, som med god rörlighet användes för att spana och genomföra räder in på motståndarens område. Militärteoretiskt hämtar jägarstriden vägledning från gerilla- och manöverkrigföring.

Karakteristiskt för gerillakrigföringen, ”*det lilla kriget*”, är små enheter som utspritt och under lång tid genom okonventionella metoder genomför strid, i regel utan fronter eller gränser i terrängen. Manöverkrigföringen, vilken syftar till att genom en indirekt metod identifiera och angripa en motståndares svagheter, gör det möjligt för en underlägsen styrka att besegra en överlägsen.

TAKTIK

Jägarförbanden dimensioneras för att verka på djupet. Det handlar om en miljö med begränsad, obefintlig eller sönderslagen

Jägarsoldater förbereder sprängning av en vägtrumma. Foto: Mats Nyström / Försvarsmakten.

infrastruktur, och som inte behärskas av egna förband.

Att använda något av de fyra stridssätten (anfalls-, försvars-, fördröjnings- och avvärjningsstrid) för att beskriva jägarförbandets metoder är mer missvisande än rätt. "Jägarstrid" sammanfattar det okonventionella taktiska sättet beträffande uppträdande, metoder och stridsteknik som jägarförbanden använder i syfte att bekämpa högvärdiga mål och störa vissa funktioner. Motståndaren ska ständigt känna närvaron av jägarförband.

För att öka möjligheterna att avgöra en situation till egen fördel, då de med små enheter verkar långt från andra egna förband, eftersträvar jägarförbanden styrkeförhållanden där *lokal överlägsenhet* kan uppnås. Detta skapas främst genom en kombination av kraftsamling och överraskning på en liten yta under kort tid.

Jägarförband kan också verka samlade i tid, för att under en viss tidsperiod och oftast över stora ytor bekämpa specifikt utpekade mål i syfte att exempelvis underlätta flygbekämpning på djupet.

Sammantaget syftar jägarstriden till att skapa oreda och tillfoga förluster inom det område där motståndaren uppträder. Målen kan vara motståndarens staber, artilleri-, fältarbets-, luftvärns- och logistikförband. Syftet med insatserna är att forma och reducera kritiska kapaciteter hos motståndarens krigföringsförmåga inför ett avgörande. Motståndaren tvingas därigenom till motåtgärder som tar kraft ur hans anfall, vilket påverkar hans handlingsfrihet, exempelvis genom att han måste använda sina reserver. Även moralen påverkas genom att han hela tiden upplever

ett hot t ex från jägarförbanden. Jägarförbanden bidrar därmed till att skapa dilemman för motståndaren när det gäller att prioritera sina resurser.

För jägarförband är det av största vikt att inte bli upptäckt, varken visuellt eller i det elektromagnetiska spektrat. Det innebär att de måste anpassa sitt "avtryck" på ett stridsfält som är svåröverblickbart. För att lyckas med detta ställs krav på noggrann planering, där högre chefs målbild blir tydlig för jägarchefen, vilken inte har regelbunden kontakt med denne. Moderna jägarförband ställer krav på en tydlig uppdrags-taktik.

Jägarförband är utbildade och utrustade för en utdragen okonventionell krigsföring.

Jägarstriden ställer också stora krav på sekretess då information om jägarförbandets verksamhet kan vara giltig i upp till flera veckor.

LEDNING

Jägarförband är i regel direkt underställda Arméchefen och är en del av den operativa nivåns under rättelse- och bekämpningsprocess. Förbanden avdelar som regel lednings- eller samverkanspersonal hos högre chef för att bland annat vid rapportering från jägarförbanden kunna inrikta bekämpningsresurserna parallellt med att jägarförbanden förbereder en insats.

FORTSATT MOTSTÅND

Jägarförband är utbildade och utrustade för en utdragen okon-

ventionell krigsföring, vilket medför att de kan fortsätta att hävda samt bestrida motståndarens nyttjande av svenskt territorium. Det betyder att de kan åstadkomma effekt på den strategiska nivån, inför en eventuell förhandling eller alternativt vid stöd från tredje part. Ett flertal europeiska länder utvecklar nu koncept för att vid behov kunna fortsätta striden på territorium som tagits av motståndaren genom "fria kriget" och "fortsatt motstånd". Som jägarchef är det fortsatta motståndet en naturlig del av operationsplanen.

FRAMTID

I dagens säkerhetspolitiska debatt används begrepp som gråzon, hybridkrigsföring och icke-linjär krigsföring flitigt. En av utmaningarna är att begreppen har olika eller helt saknar fastställd definition. Dessutom råder det delade meningar i frågan om vi redan nu befinner oss i ett förkrigstillstånd. Oavsett var på konfliktskalan vi är har jägarförband en tydlig roll att fylla inom ramen för den militära delen av totalförsvaret genom att ha hög tillgänglighet, vara lätta att transportera och kunna agera självständigt under lång tid.

Försvarsmaktens Perspektivstudie beskriver att behovet av jägarförband ökar i framtiden. Studien framhäver behovet av att kunna bekämpa en motståndare med långräckviddiga vapensystem tidigt och inom hans operationsområde. Små enheter, som under svåra förhållanden kan leverera stor effekt, har framtiden för sig.

Johan Althén är major och genomför nu det högre officersprogrammet vid Försvarshögskolan.

Svåra påfrestningar kan stärka samhället

Vi har ofta en tro på att samhällen övergår i anarki och plundring vid svåra påfrestningar. Denna tro är sannolikt starkt påverkad av böcker och filmer med post-apokalyptiska teman. Men något kontra-intuitivt tenderar de sociala banden i ett samhälle tvärtom att stärkas vid svåra påfrestningar och individers energi inriktas mot samhällets bästa. Foto: UK Ministry of Information (Historiskt foto, public domain).

*Vid svåra påfrestningar tenderar de sociala banden i ett samhälle att stärkas och individers energi inriktas till samhällets bästa. Samma fenomen finns observerat från Nordirland där inte bara självmord utan även förekomsten av depression och ångest minskade drastiskt under de intensiva åren med stridigheter i slutet av 60- och början av 70-talet, skriver **David Bergman**.*

Hur reagerar ett samhälle vid svåra påfrestningar? Vad händer när vi inte längre kan räkna med allt stöd vi är vana vid från våra grundläggande samhällsfunktioner? Vår spontana gissning är ofta att det

gradvis faller sönder, till och med övergår i anarki. Vi omges ständigt av apokalyptiska böcker och filmer där det samhälle vi känner faller samman inför krig, pandemier, rymdinvationer eller zombie-

utbrott. Men sanningen är att svåra påfrestningar tvärtom tenderar att stärka samhällen och öka den nationella sammanhållningen. Effekten känns konstig och kontra-intuitiv till sin natur. Men om vi ser

bort från fiktionen och synar historien blir orsakerna tydligare.

BOMBER OCH ORKANER

När terrorbombningarna av London inleddes under andra världskriget befarade man att samhället skulle bryta samman i anarki och att mängden av psykiatriska åkommor efter dessa traumatiska händelser skulle bli svåra att hantera. Förvisso led också civilbefolkningen fruktansvärda skador, men flyglarmen ledde inte till masshysteri. Något förvånande *minskade* i stället andelen som behandlades för psykiatriska åkommor. Samma fenomen kunde ses på andra sidan kanalen några år senare. Bombningarna av bland annat Dresden hade förvisso en förödande fysisk effekt på infrastrukturen och befolkningen, men det som hade som avsikt att knäcka

Pågående hjälpinsats efter Orkanen Katrina. Under påfrestning tenderar individer att samarbeta och verka för samhällets bästa. I efterhand har det blivit klart att uppgifterna om laglöshet och plundring var överdrivna och ibland rent falska. Flera har åtalats för att ha skjutit vad de trodde var plundrare men som i själva verket var civila under evakuering med sina egna ägodelar. Foto: Win Henderson / FEMA.

den tyska viljan till kamp, gav snarare en motsatt effekt: ju mer de allierade bombade, desto mer motståndskraftig blev den tyska befolkningen och bland de mest drabbade städerna som Dresden kunde man faktiskt nästan se en ökad moral.

Vid ökad osäkerhet och långsiktig kumulativ stress ligger inte flykt i vår natur.

Brottligheten i London försvann självklart inte. Men rapporter menar att den höll sig på en relativt konstant nivå, ibland även tillfälligt minskande, och i de områden och skyddsrum där polisen tillfälligt inte kunde finnas till hands tenderade grupperna att själva skapa normer och ordning. Motsvarande exempel kan ses när det gäller de förväntningar på plundring och laglöshet som fanns efter att orkanen Katrina

dragit fram över New Orleans i södra USA. Förvisso skedde säkerligen plundringar, men generallöjtnant Russel Honoré, som ledde nationalgardets trupper i staden, har i efterhand framhållit att uppgifterna var starkt överdrivna. Han menar att civilbefolkningen tenderade att klara påfrestningen och evakueringen förvånansvärt bra. Det som uppmärksammats bestod i stället av enstaka övertramp, inte av den stora plundringssvåg som de självutnämnda medborgargarderna hade förväntat sig, en syn som dessutom hade förstärkts av medial rapportering om fenomenet.

TRYGGHET I NÄRMILJÖN

Charles Fritz som under andra världskriget deltog i United States Strategic Bombing Survey fascinerades över faktumet att civilbefolkningens motståndskraft har tenderat att öka istället för att, som förväntat, minska. Han fortsatte efter kriget att forska på samhällen som utsatts för naturkatastrofer och fann faktiskt inte ett enda fall där samhällen övergått i

anarki. Tvärtom var hans slutsats att vid svåra påfrestningar tenderar de sociala banden i ett samhälle att stärkas och individers energi att inriktas mot samhällets bästa. Samma fenomen har observerats i Nordirland, där inte bara självmord utan även förekomsten av depression och ångest minskade drastiskt under de intensiva åren med stridigheter i slutet av 60- och början av 70-talet.

I krig och konflikt måste vi även beakta vikten av den trygghet som vårt hem ger. Flykt är förvisso ett medfött svar på akut stress, men vid ökad osäkerhet och mer långsiktig kumulativ stress ligger inte flykt i vår natur. Där premieras tvärtom tryggheten i det kända. Vid sådana påfrestningar tenderar vi således att värdera den trygghet vi har ännu högre. Ofta finner vi denna trygghet i hemmet.

Precis som barnen i C S Lewis saga om Narnia evakuerades mer än 1,9 miljoner människor från London och andra storstäder under kriget. Den logistiska operationen "Pied Piper" har hyllats som en stor framgång. Många människor som stannade kvar i städerna skadades eller dödades. Dock blev den psykologiska kostnaden för de evakuerade barnen stor. Föräldrarna kände ofta inte till destinationen för sina barn, eller när de skulle kunna komma tillbaka. De ombads att ge barnen så litet information som möjligt och i många fall lurades barnen att tro

att de skulle åka på en skolresa. Barnen visste inte vad eller vem som väntade vid resans slut. De reste extremt lätt med endast en tillåten leksak och en lapp med sin identitet runt halsen.

Även om evakueringen förde barnen i fysisk säkerhet, var den ofta traumatisk och förödande för deras förmåga till anknytning. De separerades från det hem och de föräldrar som de kände och förknippade med trygghet. Från det trygga skickades de in i det okända, ibland med lögnar och oftast med en fullständig ovetskap om vad som väntade.

DE FINSKA KRIGSBARNEN

Samma effekter har funnits även närmare Sverige. Mer än 40,000 finska krigsbarn kom till Sverige

under motsvarande förhållanden och under samma tidsperiod. Dessa barn har visat komplexa PTSD¹-syndrom som påminner om förintelseöverlevare, men som i förekomst också överstiger andelen av krigsveteraner med psykiska problem. Överkänsligheten mot psykiska åkommor efter krigets slut och känslorna av likgiltighet, rotlöshet och bristande självkänsla har ibland kallats för War Child Syndrome. Problemen slutar dock inte hos den generation som evakuerats. Nyare forskning med bas i registerdata har visat att även barnen till dem som evakuerades under kriget visar en signifikant större risk att själva behandlas för psykiatriska åkommor som depression och bipolär sjukdom. De växte upp i fred, men verkar ha

påverkats av sina föräldrars upplevelser under kriget. Uppenbarligen är det så att de som är närmast den fysiska konflikten inte alltid är de som utstår den största påfrestningen och att evakuering heller inte behöver vara den bästa lösningen.

David Bergman är major och doktorand i psykologi.

*Ensamma barn mot en osäker framtid.
Foto: Imperial War Museums / Commons Wikimedia.*

¹ Förkortning för posttraumatisk stress.

Nytt hot mot återskapat civilt försvar

*Underrättelsehotet och maktutövningen är ännu tätare sammanflätade när det handlar om de samhällsfunktioner som är vitala för ett återskapat civilt försvar. Det är förmodligen ingen överdrift att anta att det är på dessa områden som ett framtida underrättelsehot kan vara mest skadligt och därmed underminera de centrala nationella säkerhetsmålen, skriver **Wilhelm Agrell**.*

Det svenska totalförsvaret byggdes upp under andra världskriget för att kunna hantera det totala krigets påfrestningar på samhället. Detta blev ännu tydligare under det kalla kriget då en insats av massförstörelsevapen skulle kunna leda till en samhällskollaps, där i princip alla vitala samhällsfunktioner slogs ut samtidigt. Svagheter och flaskhalsar var självklara mål för en potentiell angripares underrättelseinlämning. Samtidigt var det kalla krigets underrättelsehot i hög grad gemensamt för det militära och civila försvaret, vars nyckelfunktion var de gemensamma ledningsorganen och de samgrupperade stabsplatserna.

Ett återskapat totalförsvaret, med samordnade funktioner för militärt och civilt försvar, innebär dock inte att ett framtida underrättelsehot

mot de civila delarna kommer att ha samma karaktär eller innebörd som under perioden från det tidiga 1940-talet till de stora nedläggningsbesluten i början av 2000-talet. Detta beror på tre faktorer som är sammanflätade med varandra och inbördes förstärkande.

ÄNDRAD KARAKTÄR

För det första är mönstret i konflikter och utnyttjande av maktmedel ett annat idag än under 1900-talet. Det totala kriget har inte försvunnit, också det otänkbara är alltjämt tänkbart, liksom under det kalla krigets kriser. Men krigföringens transformering har inneburit att det väpnade våldet ändrat karaktär, att det utnyttjas i andra politiska sammanhang och av delvis andra aktörer. Terrorismen har under de gångna två decennierna visat hur denna transformering

påverkat och periodvis skakat de västerländska samhällena i grunden.

Medan terrorismen inneburit att icke-statliga aktörer fått en förstärkt våldspotential har statliga aktörer utvecklat maktmedel i gråzonen mellan fred och krig, det som ofta sammanfattas under begreppet hybridkrigföring. Dessa maktmedel riktas inte primärt mot en stats militära förmåga utan mot samhällets motståndsförmåga och funktionalitet på andra områden, det som ett återskapat civilt försvar har till uppgift att skydda. Det civila försvaret utgör inte längre självklart en stödfunktion utan kan i hög grad förväntas vara huvudkomponenten i ett nationellt försvar och en nationell motståndsförmåga.

Både statliga och icke statliga aktörer kan använda terrorn för att skada vitala samhällsfunktioner samtidigt som den sätter skräck i befolkningen. Foto: IV. Murat / Shutterstock.

Detta är i och för sig inte något nytt. Hot, påtryckningar och sabotage har i många sammanhang kunnat utnyttjas för att försvaga en motståndare eller framtvinga eftergifter. Det nya idag är den större sårbarheten i samhället, något som ökar möjligheten för en angripare att nå snabba och avgörande effekter, som dessutom kan vara diffusa och svåra att entydigt härleda till en specifik fientlig aktör. De angrepp som utfördes med drönare mot saudiska anläggningar för oljeproduktion i september 2019 illustrerar denna potential.

Konfliktmönstren och användningen av maktmedel är alltså en direkt funktion av strukturella samhällsförändringar och de möjligheter dessa öppnat för en angripare. I Sveriges fall handlar dessa förändringar om den sedan 1980-talet allt snabbare digitaliseringen, kopplad till internationalisering och outsourcing av

direkt eller indirekt samhällsviktig verksamhet. En angripare kan helt enkelt inte undgå de möjligheter för styrning, störning och förstörelse som dessa samhällsförändringar fört med sig.

Transportstyrelse-skandalen var ingen isolerad företeelse.

SAMHÄLLSFUNKTIONERNA ÄR MÅL

Av detta följer att främmande underrättelseverksamhet, kopplad till maktutövning mot Sverige, med samma nödvändighet kan förväntas att styras in mot de svenska samhällsfunktioner som i första hand behöver kartläggas och exploateras för att i ett lämpligt sammanhang bli föremål för olika typer av fientlig påverkan. Som med all underrät-

telseverksamhet kan den till stora delar bedrivas dolt, förutsatt att syftet inte är att utnyttja själva penetrationen för att skada eller demoralisera motparten, till exempel genom att demonstrera skyddslöshet.

Underrättelsehotet och maktutövningen är alltså ännu tätare sammanflätade när det handlar om de samhällsfunktioner som är vitala för ett återskapat civilt försvar. Det är förmodligen ingen överdrift att anta att det är på dessa områden som ett framtida underrättelsehot kan vara som mest skadligt och därmed underminera de centrala nationella säkerhetsmålen.

Allvaret i en sådan förskjutning, från en inriktning på militär förmåga och dess stödfunktioner till samhällets materiella och immateriella motståndsförmåga, understryks av den uppluckring som sedan 1990-talet ägt rum i

säkerhetskulturen på flera viktiga samhällsområden. En första sådan uppluckring kom med avvecklingen av totalförsvarets olika funktioner, allt från en försvarsmakt inriktad på nationellt försvar till vital infrastruktur för telekommunikationer, IT och kraftförsörjning men också livsmedelsförsörjning samt hälso- och sjukvård.

EXEMPLET TRANSPORTSTYRELSEN

Den händelse som tydligast demonstrerat de säkerhetsmässiga riskerna med denna förskjutning av tyngdpunkten i den faktiska, men inte alltid uttryckligen uttalade, nationella säkerheten är den så kallade Transportstyrelseskandalen som avslöjades i media 2017. Transportstyrelsen hade ett par år tidigare inlett extern IT-upphandling. Motivet var ekonomiskt, det gällde att rationalisera verksamheten medan eventuella säkerhetsaspekter inte tillmättes någon större betydelse eller snarare det motsatta. Transportstyrelsen hade inom sina verksamhetsområden information av högt skyddsvärde,

men den dåvarande generaldirektören hade förstått att detta problem bäst hanterades enligt principen att inte väcka den björn som sover och att det därför gällde att tala så litet som möjligt om saken. Resultatet blev att upphandlingen, när den väl genomfördes, inte beaktade dessa aspekter. I stället forcerades den fram utan att normala säkerhetsrutiner följdes och konsulter släpptes in utan föregående säkerhetsklarering.

Transportstyrelseskandalen var ingen isolerad företeelse. Ett antal parallellfall blev uppmärksammade där olämpliga eller ofullständigt granskade personer släpptes in i känslig verksamhet eller där information med högt skyddsvärde förmedlades via oskyddade förbindelser. Till en del kan detta förklaras med att den analoga informationshanteringsprocedurer för att hantera sekretessbelagd information blivit passerade av den digitala utvecklingen. En väletablerad säkerhetskultur hade helt enkelt lösts upp utan att någon ny hade byggts upp och etablerats. En

tjänsteman på UD kunde plötsligt skicka hemliga handlingar i en bilaga via hotmail utan att i stunden reflektera över det obefintliga textskyddet.

I fallet Transportstyrelsen framhöll de granskande instanserna i efterhand att ingen skada förmodligen hade skett och ingen obehörig åtkomst kunde styrkas. Detta missar dock den huvudsakliga innebörden av den upplösta säkerhetskulturen. Detta är inte en process som kan förklaras av slarv eller inkompetens. Digitalisering, outsourcing och resultatansvar är utslag av den övergripande strukturella samhällsförändring som förändrar förutsättningarna för civilt försvar och därmed för den nationella säkerheten. De luckor i skyddsbarriärerna som uppstår är just det förhållande som utgör grundförutsättningen för det framtida underrättelsehotet mot dessa domäner.

Wilhelm Agrell är professor.

Välkommen att söka bidrag för verksamhet som tjänar till att stärka Sveriges försvar samt fredsbevarande och samhällsstödjande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer. Ansökningar till Källvikenstiftelsen kan göras under två perioder per år:

1 april – 1 september och **1 oktober – 1 mars**.

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Källvikenstiftelsen • Pionjärvägen 6 • 451 34 Uddevalla • info@kallvikenstiftelsen.se • www.kallvikenstiftelsen.se

Vad betyder Försvarsutbildarna för mig som ung?

*Försvarsutbildarna är en av 18 frivilliga försvarsorganisationer. Många av dessa genomför liksom Försvarsutbildarna ungdomsverksamhet. Det gäller bl a Bilkåren, Sjövärnskåren och Flygvapenfrivilliga. Många av ungdomarna har som mål att rycka in, göra militär grundutbildning och därefter komma tillbaka och utbilda sig till instruktörer. På så vis kan man ge tillbaka något av allt man fått genom sitt medlemskap, skriver **Caroline Jidbacken**.*

För oss ungdomar erbjuder Försvarsutbildarna en omfattande verksamhet. Exempel på det är *Military Weekend* och de centrala och lokala ungdomskurserna. Dessutom erbjuder ett antal frivilliga försvarsorganisationer försvarsutbildarungdom att vara med på sina kurser. Utbudet är stort och vår verksamhet har många fördelar. Själv upplever jag att det känns extra roligt att vara med i en bra och öppen organisation.

MENINGSFULL FRITID

Den låga medlemsavgiften gör att många ungdomar, som kanske inte hade kunnat vara med annars, nu får möjlighet till mycket meningsfulla fritidsaktiviteter. Vi får låna en mängd utrustning och materiel som gör det möjligt att utföra många olika aktiviteter och därigenom lära

oss mycket. Alla är med på samma villkor och behöver inte oro sig för att han eller hon inte har allt som kamraterna har, som den häftigaste kniven eller de superdyra kängorna. Det ställs heller inga krav på förkunskaper eller på vad man har som mål senare i livet.

Alla som deltar mer än 80 timmar per läsår och har genomfört obligatoriska kurser har chansen till fortsatt utveckling där man får ny kunskap plus det inte oväsentliga att få lära sig mer om sig själv. Ungdomsverksamheten innefattar åldrarna 15–20 år, således en period i livet där den enskilda individen utvecklas mycket. Att bli medlem och komma med i verksamheten så tidigt som vid 15 år tror jag kan rädda många från att hamna i dåliga miljöer. Att vara försvarsungdom ger också goda möjlig-

heter till att träffa vänner som man också behåller in i vuxenlivet. Jag pratar varje vecka med personer som berättar om att Försvarsutbildarna har blivit en stor del av deras liv. De hade kanske inte så många vänner tidigare eller ingen fritidsaktivitet, sådant som betyder mycket just i vår ålder.

BRA KURSER

Personligen är jag mycket tacksam över är att ha fått möjligheten att delta som elev vid Försvarsutbildarnas centrala kurser. Min första av tre kurser var *Vintertjänst grunder* som genomfördes på kursgården i Ånn. Kursen gick ut på att lära sig mer om hur man tar hand om sig själv och sina kamrater i vintermiljö och några av de moment vi fick pröva på var skidåkning, övernattnings i patrulltält i -30°C och

Ofta är det lagets prestationer som räknas. Foto: Jörgen Fagerström.

orientering i ett fjäll- och vinterlandskap. Vi fick också teoretisk utbildning som var inriktad på hur vinterförhållandena påverkade kroppen, psyket och även vardagliga saker som matlagning och förläggning vintertid. Några veckor senare genomfördes *Vintertjänst fördjupning*, där vi fick utveckla våra kunskaper och samla nya erfarenheter. På kursgården, också denna gång i Ånn, bodde vi i logement med bra standard och bjöds på god mat i matsalen.

Min tredje kurs var en överlevnads-kurs där vi fick lära oss mer om växter, vatten, miljö, sambands-tjänst och om konsten att vara ensam utan mat ute i naturen. Det var en upplevelse utöver det vanliga att lära sig hur den egna kroppen och det egna psyket reagerade i en utsatt situation. Dessutom hade

vi nöjet att ha med fem killar från Ukraina, som under veckan fick en inblick i hur ungdomsverksamheten i vårt land bedrivs. Dessa kurser önskar jag att alla skulle få möjlighet att genomföra.

ÖVRIG VERKSAMHET

På sommaren, då det normalt är uppehåll i verksamheten, drar hårdträningen inför ungdomstävlingen vid Hemvärnets Stridsskola igång. På schemat finns bl a orientering, löpning, skytte och hinderbana. Många ungdomar ser fram emot tävlingen som genomförs i mitten av augusti. Tidigare år har ibland ÖB närvarat, vilket uppskattas av oss ungdomar, då det visar att det finns intresse även uppifrån. Förutom ungdomslag från Sverige kommer det också ofta deltagare från både Estland och Finland

och ibland även från andra nord-europeiska länder med liknande form för ungdomsverksamhet som vår.

Försvarsutbildarna är en av 18 frivilliga försvarsorganisationer. Många av dessa genomför liksom Försvarsutbildarna ungdomsverksamhet. Det gäller bl a Bilkåren, Sjövärnsskåren och Flygvapen-frivilliga. Några uppskattade inslag i vår verksamhet är studiebesök och då är det vanligt med deltagande från de andra organisationerna. Vi har besökt den gamla Kavalleri-kasernen (K1) och har haft ett antal föreläsningar. Vi har också haft besök av personer med koppling till bl a Försvarsmakten som berättat om sina yrken och erfarenheter. År 2018 fick ett antal ungdomar möjlighet att under en vecka hjälpa till vid slutövningen inför Mali 09, vilket var en spännande och givande upplevelse. En del ungdomar har även fått hjälpa till under GU-F (Grundutbildning för frivilliga) i Försvarsutbildarnas regi.

TIDEN EFTER FÖRSVARSPUNGDOM

Många av ungdomarna har som mål att rycka in, göra militär grundutbildning och därefter komma tillbaka och utbilda sig till instruktörer. På så vis kan man ge tillbaka något av allt man fått genom sitt medlemskap. Just nu är det flera av mina kamrater som genomför värnpliktsutbildning runt om i landet och några har kommit tillbaka och hjälper till som biträdande instruktörer.

Ungdomsverksamheten har gett mig och många andra ungdomar en givande och betydelsefull fritid men också en mångsidig utbildning och livslång erfarenhet som många andra i vår ålder tyvärr går miste om.

Caroline Jidbacken är studerande och medlem i Försvarsutbildarungdom.

Vår svenska säkerhetspolitik på Europeanivå

*Risken för krig måste hela tiden diskuteras inom ramen för en analys av Sveriges och svenskarnas beroende av sin omvärld inte minst när det gäller flödssäkerhet, skriver **Lars-Erik Lundin**.*

Det finns mycket som är djupt tragiskt i den multisektoriella kris som nu drabbat världen. Detta går långt utöver coronatragedin som sådan. Vi har för första gången, för att citera president Macron, fått klart för oss att det syre vi behöver för att andas inte är gratis och att kopplingarna till miljöhoten måste tas på långt större allvar.

I allt detta är frågan om vårt försvar också mer uppe i luften än på många år. Vårt försvar? Vi har under hela efterkrigstiden vant oss vid att se oss som svenskar och samtidigt som en del av en solidarisk västvärld, som står för rättssamhällets principer och internationellt samarbete. Trump och andra mer eller mindre auktoritära ledare ställer allt detta på huvudet i ett läge då nationellt försvar utmanas i dimensioner som kräver internationellt samarbete i realtid.

EU:S FÖRMÅGA

Många ser i denna situation på Europa och dess möjligheter. Nog borde väl EU kunna bistå att stärka också svensk säkerhet i vid mening? EU:s ledare kan ju, som vi sett,

besluta om enorma stödpaket. Och EU:s möjligheter förbättras genom att det just nu inte i första hand är en fråga om militära resurser. EU:s komparativa fördelar förefaller större när det gäller pandemier, cyberattacker, terrorism/organiserad brottslighet och illegal migration.

Tidiga varnings- signaler tas på allvar.

Även militärt borde dock EU kunna spela en roll i vårt södra grannskap där det är allt svårare för en enskild europeisk stat att uppträda militärt och där det ges bistånd för att länderna i regionen ska kunna hålla fred i eget hus.

Den sistnämnda tanken är inte ny. Ända sedan början av 2000-talet har EU gemensamt finansierat stöd till den Afrikanska Unionen. Denna typ av bistånd föreslås nu (på gott och ont) breddas och även innehålla rent militärt bistånd i form av vapen.

Och EU har ju sedan 2016 en global strategi som bl a syftar till att öka det södra grannskapets motståndskraft i dimensioner som indirekt hotar Europa. Den interna europeiska säkerhetsstrategin, som nu är en del av Ylva Johanssons fögderi som EU-kommissionär, har parallellt skapat ett utrymme för europeiska insatser, inte minst i form av pengar utanför unionens gränser. Det kanske mest kända exemplet är avtalet med Turkiet, som avlastade migrationstrycket på Europa.

EFTERTANKE KRÄVS

Exakt vad EU kan och bör hjälpa till med kräver dock eftertanke. Det är hög tid för svenskar att på nytt träna sig att tänka som under det andra världskriget. Beredskapslager måste placeras där man kommer åt dem. Leveranser från utlandet kan ta tid. Beredskapslager på europeisk nivå fungerar möjligen bättre om de hanteras av kommissionen. Men fortfarande måste leveranserna passera gränser.

Den europeiska nivån är dock av fundamental potentiell betydelse

när det gäller samarbete kring kapacitetsuppbyggnad över längre tid. Genom samarbetet med Nato underlättas standardisering ytterligare.

För Sverige är det inte lätt att positionera sig i ett Europa som präglas av geopolitik som riktlinje och där det centrala inflytandet koncentreras till de stora huvudstäderna, numera exkluderande London. Vi har länge trott oss om att kunna bevara vår nationella beslutsrätt genom att förordna en Europapolitik som på säkerhetspolitikens område är mellanstatlig.

Det framgår dock av de instruktioner som utfärdats av den nya presidenten i kommissionen att man avser att aktivt utöva påtryckningar på de medlemsstater som försöker blockera de övergripande målsättningarna för Europasamarbetet, som blir allt mer säkerhetspolitiska.

Detta betyder sannolikt att Sverige tvingas att gilla läget och orientera sig mot en mittfåra i det europeiska samarbetet som inte bara ser på säkerhetspolitiken i öst-västdimensionen utan även i nord-syddimensionen.

SVENSK SÄKERHET

Vad kopplingarna till den europeiska nivån innebär för hur Sveriges försäkringspremie för sin egen säkerhet ska utformas kräver en avsevärd uppdatering av den svenska nationella säkerhetsstrategin, eller kanske en uppsättning strategier på säkerhetsområdet. Det är uppenbart, som Bo Richard Lundgren argumenterar för på annan plats i denna tidskrift, att säkerhetspolitiken är mer än vad som ryms inom den resursram som traditionellt förhandlas i försvarsberedningen.

Risken för krig måste hela tiden diskuteras inom ramen för en analys av Sveriges och svenskarnas bero-

*Eftertankens kränka blekhet? Hamlet grubblar i coronans ljus.
Foto: Lars-Erik Lundin.*

ende av sin omvärld, inte minst när det gäller flödessäkerhet. Hur ska viktiga flöden, virtuella, mänskliga och materiella, kunna säkras samtidigt som vi skyddar oss från negativa flöden med nära koppling till organiserad brottslighet och terrorism? Flödessäkerheten som paradigm kan inte hanteras enbart på nationell nivå utan måste också skötas globalt. Om man är allvarlig med ambitionen att försvara på djupet måste vi i internationellt samarbete se till att tidiga varnings signaler tas på allvar, om det gäller virus, cyberhot, konflikter eller terrorism.

För svensk del är det uppenbart att vi inte kommer att finnas med permanent i de olika globala

samarbetsstrukturer (G7, G20 etc.), där dessa frågor kommer att kunna diskuteras kontinuerligt. Vi företräds av EU på den nivån.

Ett ökat samarbete mellan EU och Nato kommer på sikt att bli allt mer uppenbart. Men om detta finns ingen verklig samsyn för närvarande. Klarhet om det amerikanska valet krävs för att komma vidare i den diskussionen, som också på ett ödesmättat sätt inbegriper frågan om kärnvapnen. Henry Kissinger har nyligen vädjat till den amerikanska statsledningen att värna om den liberala världsordningen. Låt oss hoppas att tillräckligt många lyssnar.

Lars-Erik Lundin är ambassadör och Fil dr.

Folkförankring av totalförsvaret – en viktig fråga för AFF!

Allmänhetens förståelse för och kunskap om vikten av ett väl fungerande försvar har sakta sjunkit genom åren och är idag alltför låg. Många svenskar har uppfattningen att Sverige inte behöver ha ett starkt försvar, vi har ju haft fred i över 200 år. Men fred och frihet är inte avgiftsfritt, det kostar pengar och i värsta fall även liv.

På grund av rådande världsläge med coronapandemin har vikten av beredskap blivit påtaglig för de allra flesta. Det går att skratta åt att vissa i ren panik bunkrade upp med toalettpapper och konserverad mat, som de aldrig skulle förtära ens i kris. Samtidigt har många fått upp ögonen för hur de civila och militära områdena samarbetar i kris. Det militära försvaret har byggt upp fält-sjukhus i Stockholm och Göteborg med personal iförd uniform som därefter, i civila kläder, hjälper Folkhälsomyndigheten att distribuera coronatester. Runtom i vårt land arbetar nu frivilliga, genom våra frivilliga försvarsorganisationer, med att tillverka skyddsutrustning till sjukvården.

Ser vi oss omkring bortom Sveriges gränser är det säkerhetspolitiska läget fortfarande bekymmersamt och risken för krig kan inte avskrivras. Ryssland fortsätter sitt aggressiva beteende, vilket gör att den svenska förmågan att möta ett väpnat angrepp måste utvecklas under de kommande åren. Ett nytt försvarsbeslut i höst banar vägen för detta. Samtidigt är det viktigare än någonsin att utveckla det internationella samarbetet för att kunna ge och ta emot stöd i både kris och krig.

Fler människor behöver få upp ögonen för beredskapsfrågor. För oss som sysslar med försvars- och säkerhetsfrågor är det tydligt att kunskapen om vikten av ett väl fungerande försvar behöver höjas ytterligare. Under våren har därför alla länsavdelningar kontaktats och fått information för att stärka arbetet med folkförankring och höja kunskapen om totalförsvaret. Vi på AFF:s kansli kallar detta för ”kunskapskampanjen”. Arbetet pågår för fullt och i höst drar kunskapskampanjen igång. Genomförandet kommer att påverkas av hur det nya normal-

läget då ser ut, men geniknölar gnuggas och planer utvecklas för att kampanjen även ska passa i digitalt format.

AFF har en 130-årig historia av försvars- och säkerhetspolitiska diskussioner, som sträcker sig långt bortom Helgeandsholmen och Sveriges Riksdag. Därför är det extra roligt att så många länsavdelningar runtom i vårt land redan har nappat på erbjudandet om att delta i kunskapskampanjen och få tillgång till kunskapspaketet med allt vad det innebär. AFF har en unik styrka i sin breda geografiska spridning, och i att alla arrangemang är öppna för allmänheten. När det handlar om folkförankring på flera olika nivåer, och att få ungdomar, politiker och tjänstemän som jobbar med totalförvarsfrågor att förstå vikten av ett starkt totalförsvaret, kommer detta väl till pass. En styrka är också att vi samarbetar med flera stora organisationer som alla delar uppfattningen att ett välfungerande försvar är den bästa garanten för fred och säkerhet i vår region.

Tillsammans kan vi få fler människor att förstå att fred och frihet inte är något som bara uppstår ur tomma intet. Det krävs hårt arbete dygnets alla timmar, årets alla dagar!

Jeanette Widén
är praktikant på
Allmänna Försvarsföreningens
kansli.

Foto: privat.

Foto: Folke Bernadotte-akademin, FBA.

Foto: kapten Ann-Charlotte Lyman.

Nya i AFF:s styrelse

Johanna Gårdmark arbetar på Folke Bernadotte Akademin och är chef för enheten för fredsinsatser, ledarskap och jämställdhet. Hon har tidigare arbetat med humanitära biståndsinsatser och katastrofriskreducering vid Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Johanna har också mångårig erfarenhet från Försvarsdepartementet med fokus på säkerhetspolitik och militära fredsinsatser. Hon har under flera år bott och arbetat på västra Balkan samt tjänstgjort vid Sveriges delegation till Nato och vid generalsekretariatet för Europeiska unionens råd.

Peter Öberg är arméofficer och började sin militära bana vid Lapplands Jägarregemente i Kiruna. Senare tjänstgjorde han vid Livregementets Husarer i Karlsborg. Han har även varit chef för Militärhögskolan i Halmstad samt har bred erfarenhet från tjänstgöring vid Högkvarteret, Försvarshögskolan och Försvarsdepartementet.

Under perioden 2016-2019 var han militärrådgivare vid Sveriges FN-representation i New York. Sverige hade under den perioden en plats i Säkerhetsrådet. Tidigare har han tjänstgjort i internationella insatser i Mali (MINUSMA), Libanon (UNIFIL), Bosnien-Hercegovina (UNPROFOR), Afghanistan (ISAF) och Kosovo (KFOR).

Han var Försvarsmaktens expert i Veteransoldatutredningen 2010-2012 och var därefter ansvarig för att införa den samlade veteransoldatpolitiken i Försvarsmakten.

Peter är bosatt i Stockholm, är 57 år och har två vuxna barn.

Stöd AFF - Bli medlem nu!

För 300 kronor/år får du fyra nummer av Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter (t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-).

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885 eller Swish 1234656641.

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

**Mer information finns
på föreningens hemsida**

www.aff.a.se

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Allmänna Försvarsföreningen, aff, är en ideell förening som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Sverige är värt att försvara

